БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. ДЕКАБРЬ 10 СУББОТА № 289 (4773)

Өртээ 20 көп.

СОВЕТ-КЫДАТ МӨҢГЕ НАЙЫРАЛ

Москвачыларның митингизи

МОСКВА. (СЭТА). Ажы-дүнма кыдат улустуң төлөөлерин—Кыдат Улус Республиканың партия-чазак төлөөлериниң кежигүннерин совет кижилер кайгамчыктыг өөрүшкү-биле хүлээп ап турар, ол төлөөлерни КУР-нуң Даргазы, Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң даргазының оралакчызы Лю Шао-ци баштаан.

Эш Лю Шао-ци-биле болгаш КУР-дан өске-даа аалчылары-биле В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузунга москвачыларның ужурашканы кайгамчык өөрүшкүлүг, сеткилди хайындырып турар болган. Эштер Лю Шао-ци, Ли Цзин-цюань, Лу Дин-и, Ян Шан-Кунь, Лю Нин-и, Лю Сяо, А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов оларны болгаш президиумга олуттарны эзлепкен өске-даа эштерни чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары П. Н. Демичев кыдат өскүктерге чүректиң ханызындан байырны чедирген. Кыдат Улус Республиканың партия-чазак төлөөлерин чылыы-биле, аалчычы өзу-биле москвачыларның уткуп турары — улуг кыдат улусту совет улустуң ханызы-биле хүндүлеп турарының чаа илерелгези-дир деп, чыылганнар адыш часкап турда ол медеглээн.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның парлап үндүрген Медеглелиниң эң чугула түүлдерин айытпышаан, эш Демичевтиң уламчылаары: ажы-дүнма партияларның чаңгыс эвин, бүгү чүрттарның ажылчы чоннары-биле интернационалдыг харылзааларны моон соңгаар-даа могаг чокка быжыглаарын болгаш хөгжүдүрин бодувустуң хүлээлгевис кылдыр көрүп турар бис.

Совет-кыдат найыралдың митингизин эш Демичев ажытынган деп чарлаан.

Индирде — Лихачев аттыг автозаводтуң ажылдакчызы А. Л. Сустретов. Москваның ажылчы чоннарының мурнундан оон чугаалааны болза:

— Совет Эвилелиниң болгаш Кыдаттың улустарының найыралы кан дег быжыг болгаш бузулбас. Ол найырал бистиң улустарывыстың чаагай чоруунга, бүгү күчүлүг социалистиг лагерьниң улустарының чаагай чоруунга болгаш аас-кежиинге бараан болуп, хүн бүрүзү-биле хөгжүп турар.

Кыдаттың алдарлыг Коммунистиг партиязының, оон эш Мао Цзэ-дун баштаан Төп Комитединиң удуртулгазы-биле кыдат улустуң чедип алганы чогаадыкчы ажылдың кайгамчыктыг түүнелдерин совет төлөөлер боттары-биле көрген бис деп, совет төлөөлериниң составынга Кыдатка чоруп чораан ол ажылчын чугаалаан. Социализмни тургузарына чаа-чаа чедиишкиннерлиг болур талазы-биле бистиң изиг күзелдеривисти бистиң кыдат ажы-дүнмаларывыска дамчыдып бөөрин силерден дилеп тур бис, эргим эш Лю Шао-ци деп эш Сустретов оон ынай чугаалаан.

Совет найысылалдың интеллигенциязындан академик А. Л. Яншин чүве чугаалаан. Бөлүк эштер-биле бо чылын Кыдатка бодунуң чоруп чораанын сеткил хайнышкыннары-биле ол чугаалаан.

— Бис кааа-даа чоруурувуска, бистиң чылыы-биле, өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап турган. Эн-не чоок болгаш кичөөнгейлиг өскүктеривистиң аразында чоруп турар-дыр бис деп көзөөде бодап чоруп турдувус. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Медеглелин ап көргеш, ол Медеглелде илерептинген өөдүр улуг болгаш черле өзулуг дешилгелиг сорулгаларга совет эртемденнер, бүгү совет улус-биле бир дүмей, бүгү сеткили-биле байырны чедирип турар деп академик Яншин демдеглээн. Социалистиг Төрөөн чуртка бараан болурунга, тайбыңның болгаш бүгү кижилерниң аас-кежиниң хөрөөнге боттарының бүгү күштерин болгаш билигтерин эртемденнер бөөр дөөрзин Коммунистиг партияга, оон Ленинчи Төп Комитединге болгаш Никита Сергеевич Хрущевтуң бодунга ол бүзүреткен.

Аныяк москвачыларның мурнундан Москваның Күрүне университединиң студентизи уруг Анна Павлова кыдат аныяк оолдар, кыстарга изиг байырның сөстерин чугаалаан.

Оон соонда СЭКП Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советининиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев чүве чугаалаан, оны чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Эш Лю Шао-циге болгаш кыдат өске-даа өскүктерге чүректиң ханызындан байырны чедирбишаан, ажы-дүнма кыдат улустуң төлөөлериниң бистиң чүртка чедип келгениге совет кижилер өөрүп турар дөөрзин ол демдеглээн.

Чеди чыл планын күүседир дээш демиселге совет улустуң кайгамчыктыг чедиишкиннерин Л. И. Брежнев чугаалаан. Чырыткылыг коммунистиг келир үениң эгээртинмес хаазы оортан хөстүп турар эң бедик даг бажында бистиң улус көдүлүп үне берген чүве дег болуп турар деп ол айыткан. Келир үениң салгакчылары, бистиң бо хүнеривисте хая көрүп бодангылаан, бистиң кайгамчыктыг үевистиң маадырлыг ажыл-херектерин төлептин-биле үнелеп көөрлер.

Бистиң хүнеривисте бүгү делегейниң чүс-чүс миллион кижилериниң кичөөнгейи коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болуп эрткен төөвүлел хуралының документилеринче угланган туруп турар-дыр деп Л. И. Брежнев уламчылаан. Коммунистиг шимчөөшкин бистиң хүнеривисте тиилеттирбес күш апарган, коммунистерниң өөдүр улуг армиязының бүгү отрядтары бир чыскаал-биле бүзүрелдиг базып орар болгаш ол чаңгыс эп болза тайбыңның болгаш социализмниң тиилелгези дээш демиселге оларның күштерин көвүдедип турар дөөрзин төөвүлел хурал тодаргай көргүскен. Коммунистер удуртkан социалистиг күрүнелер болза биске улуг Ленинниң чагааны тайбың кожа-хелбөө догуннаарының политиказын чайгылыш чокка боттандырып турар.

Совет-кыдат найырал дээрге— кандыг-даа дайынзырак түткүдлери болгаш күзелдери чок тайбыңга ынакшылдыг чүрттарның найыралыдыр дөөрзин бодунуң чугаазынга Л. И. Брежнев демдеглээн. Совет-кыдат найырал делегей болуушкунарынга таарымчалыг салдарны чедирип, делегей байдалының кадыкшыырынга идигни берип турар.

Социалистиг лагерь чүрттарының аразында тургустунуп келген чаа хевирниң харылзааларының дугайында чугаалааш, бистиң найыралдыг кады ажылдажылгавыс дээрге— эрге-ажыктары болгаш сорулгалары нинти болуп каттышкан, социализмниң болгаш коммунизмниң оруу-биле бар чыдар хостуг болгаш бүрүн эргелиг улустарның эвилели-дир деп эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Өөрүшкүлүг, сорук киришкиннинг перспективалар бистиң мурнувуста ажыттынып турар, эштер. Тайбың болгаш хосталга дугайында, бүгү улустарга аас-кежиктиг болгаш өөрүшкүлүг амыдырал дугайында бодалдар херек кырында түүл болу берип турар өөдүр улуг үениң тыныжын делегей ам шуут тынып турардыр.

Бодунуң чугаазының төөчү кезөөнге Л. И. Брежневтиң кыдат аалчыларга чугаалааны болза: бүгү совет кижилер кыдат улус-биле найыралды бедик үнелеп, бедик көрүп турар болгаш Совет Эвилелиниң баш Кыдат Улус Республиканың өөдүр улуг чаалап алышкыны кылдыр ол найыралды моон соңгаар-даа камгалаар дөөрзин төрөөн чуртуларга чаныш чеде бергеш, силерниң улузуларга, Кыдаттың алдарлыг Коммунистиг партиязына дамчыдып бөөрин силерден дилеп тур бис. Ол найырал мөңгези-биле чуртаалай аан!

Залга диңмиттиг адыш часкаашкыннары бо-ла диңмиреп кээп турган. КУР-нуң даргазы Лю Шао-циге сөс берилгеге, ол адыш часкаашкыны чаа күш-биле кыптып үнүп турган. КУР-нуң партия-чазак төлөөлери ССРЭ-те улуг өөрүшкү-биле чоруп турдувус, бистиң кааа-даа эң чылыы-биле хүлээп ап турду деп эш Лю Шао-ци чугаалаан. Ол бүгү совет болгаш кыдат улустарының ажы-дүнма өзулуг ак-сеткилдиг найыралын көргүзүп турар. Бо бедик индирдеп москвачыларга, бүгү совет улуска, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязына болгаш Совет чазакка бистиң чүректиң ханызындан четтиргенивисти дамчыдып бөөрин чепшээреп көрүңер деп эш Лю Шао-ци база чугаалаан. КУР-нуң даргазы болза, Совет чуртка 1921 чылда бодунуң баштайгы чораанын сактып чугаалаан, чүгле Октябрь революциязының соонда Кыдаттың мурнакчы ажылчыннары болгаш револючу интеллигенциязы Совет Эвилелинче көрүп, оон өөренип эгелээн болгаш ындыг янзы-биле кыдат революцияга шын оруулу тып алган деп чүвеня демдеглээн.

КУР-нуң төлөөлериниң баштыңы ССРЭ-де ам кээп турарының дугайында чугаалаан, ССРЭ-ниң чеди чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинер дөөрзинге ханы бүзүрелдиин чугаалаан. Коммунистиг тургузуушкунга совет улустуң чедип алганы бүгү-ле чедиишкиннери дээш, оларга сеткилдиң ханызындан байырын кыдат улус чедирип турар. Силерниң чедиишкиннериңер—ол бистиң база чедиишкиннеривис-тир, ынчангаш силерниң чедиишкиннеринерге бис чоргаарланып турар бис деп эш Лю Шао-ци чугаалаан.

Кыдаттың социалистиг тургузуушкунунда чедиишкиннерге доктаалаан, эш Лю Шао-циниң айытканы болза, делегей херектериге Кыдат дөөрге Совет Эвилели-биле болган социалистиг өске-даа чүрттар-биле кады империализмге удур дөмиселдиң хөрөөнге, бүгү делегейге тайбыңны камгаларының хөрөөнге, кижи төрелгенниң дешилгези дээш демиселдиң хөрөөнге бодунуң салыышкынын киирер дээш бодунуң бүгү-ле күжениишкиннерин углап турар. Социалистиг лагерьниң бүгү чүрттарыбыле, тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле чүрттар-биле болгаш улустар-биле Кыдат мөңгеде кады болур болгаш бүгү делегейге тайбыңның хөрөө тиилезин дээш туюлунга чедир туржур.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чоокта чаа Москвага болуп эрткен төөвүлел хуралының түүнелдери чугажокка бүгү социалистиг лагерьниң сырый каттыжышкынын улам улуу-биле быжыглаар, делегейниң бүгү револючу дешилгелиг улустарын болгаш бүгү-ле хосталга ынакшылдыг, тайбыңга ынакшылдыг күштерин улам улуу-биле сорук киирер база тайбың, демократия, национал хосталга болгаш социализм дээш бүгү улустарның демиселиниң хөрөөнің чаа-чаа, уламна өөдүр улуг тиилелгеринге чедирер деп, бодунуң чугаазының төөчүүзүнде эш Лю Шао-ци чугаалаан.

Совет-кыдат найыралдың бо митингизи кайгамчык улуг сорук киришкиннинг байдалга эрткен.

Кукурузаның элбек дүжүдүн алыр

Областың кукурузачыларының болгаш агрономнарының 1961 чылда хүлээлгелери

Областың кукурузачылары болгаш агрономнары бистер чеди чылдың ийиги чылында эң үнелиг мал чеми культура болур кукурузаны өстүрер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган бис. 1959 чылдагызы-биле деннээрге кукурузаның тарылга шөлү 4 муң гектар немей өскен болгаш 12 муң гектар четкен. Бо чылын колхозтарга болгаш совхозтарга 100 муң тонна хире кукуруза силозун салган.

Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалы турзажок, областа кайгамчыктыг кукурузачылар тыптып, кукурузаның бедик дүжүттерин чедип алганнар. Оларның аразында «Кызыл партизан» совхозтуң механизаторлары Ф. Федорец биле А. Федосеенко 80—100 га шөлдерге гектар бүрүзүнден 500 центнер ажыг ногаан массаны алганнар, а ол совхозтуң агроному Е. Казакованың харылап турар звенозу 99 гектар шөлге гектар бүрүзүнден 700 центнер ногаан массаны өстүрүп алган. «Межегей» совхозтуң кукурузачылары И. Пикало 110 гектар шөлге ортумаа-биле бир гадан-на 466 центнер, В. Копылов 86 гектар шөлге—501 центнер ногаан массаны алган. «Тиилелге» совхозта О. Оттук-оол, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунда Т. Токтугу, Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда А. Дмитриев болгаш өске-даа хөй-хөй кукурузачылар бо чылын эки түнелдерни чедип ап, бир гектардан-на 300—400 центнер ногаан массаны алганнар.

Бир өвес күжениишкиннерни салыр, сагыш салыышкынны илередир болза, колхоз, совхоз бүрүзүнге бо эң үнелиг болгаш өске чүүл-биле-даа солуттунмас мал чеми культураның кайгамчыктыг дүжүттерин өстүрүп ап, ажыл-агый бүрүзүнге кукурузаның күсели-биле ниитиниң малының баш санын бүрүн хандырар хемчээлдиг шыктыг чемнериң курлавырын тургузуп ап болур дээрзин үстүнде чижектер тодаргай херечилеп турар.

Оон-биле кады бисте хөй кылдынмаан түүлдерни ыыттавайн барып болбас бис. Агротехниктиг хемчегленнің куду деннелинин, тарыыр участоктарны багай шилап алганының, чемишчидилгелерни херекке албайн турарының, суггарылганы багай организастаанының хараазы-биле Улуг-Хем районнуң колхозтарынга кукурузаның гектар бүрүзүнден ортумак дүжүт үүгле 94 центнер, Бай-Тайганың колхозтарынга—83, «Барлык», «Элегес» совхозтарга—50—60, «ҮТКА-25 чылы» совхозка—үүгле 26 центнер болган. Областың хөй-хөй ажыл-агыйларында кукурузаның куду дүжүттүг болганы силос белеткелиниң планын күүсеттинмезинге чедирген болгаш ма» кыштагладыышкынын чедиишкиниг чорударын элээн нарыыдадып турар. Областың үстүнде ажыл-агыйларында кукурузаның эң чавыс дүжүттүг болганын оларның удуртукчулары кукуруза өстүрер звеноларны доктаамал тургузарын чедир үнелеввэнинде деп тайылбырлаза чогуур.

Чеди чылдың онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш демисешпишаан, областың колхозтарының болгаш совхозтарының кукурузачылары, агрономнары боттарывыстың аргаларывысты санап көргеш, 1961 чылда дараазында хүлээлгелерни алдывыс:

Тарылга шөлдерин калбартыры-биле чергелештир кукурузаның ногаан массазының гектар бүрүзүнден суггат чок черлерге 300-тен, суггаттыг черлерге 400-тен эвээш эвес центнер, а «Кызыл партизан», «Межегей», «Тиилелге» совхозтарга 450—500 центнер дүжүттү алыр, областың ажыл-агыйларынга 200 муң тоннадан эвээш эвес бедик шынарлыг кукуруза силозун салыр.

Бо культураның дүжүттүүн бедидер болгаш силостуң бот-үнезин чиигедир сорулга-биле эртемниң база мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин бүдүүлгеге нептередиринге үндезилээш, кукурузаны өстүрериниң бүгү ажылдарын механизастаарын хүлээндивис. Кукуруза тарыыр шөлдерниң гектар бүрүзүнге кышкы үеде 20 тоннадан эвээш эвес ирик өдекти төгер болгаш ыяш хүлүн, куш өдээн чайгы үеде үнүштериң немелде чемгерилгезинге чыып белеткээр бис.

Суггаттыг черлериг ажыл-агыйларга кукурузаның тарылгаларын чүгле ындыг черлерге чорудар болгаш суггарылганы тарылга муриунда бир удаа, чайгы үеде ийи удаадан эвээш эвес чорударын организастаар бис.

Кукуруза тарылгаларын механизация-биле сайзырадырынга таарымчалыг чүгле чайын, күзүн андарган болгаш эки ажылдап кылдынган участоктарга, райончуткан үрезиннер-биле чорудар бис. Эң дээре хуусааларда бедик агротехниктиг деннелге олуртулганы организастап тургаш, участок бүрүзүнге шын дөрбелчиини чедип алыр бис.

Кукуруза тарылгазының ажаалдазын мынчаар чорудар бис: чаа үнүп олурда илииртээр, минералдыг чемишчидилгелер-биле немелде чемгерилгени чорудар, одуруглар аразын сайзырадырын, суггарылганы ийиден эвээш эвес катап чорудар, хоралакчылар-биле болгаш аарыглар-биле демиселди организастаар. Кукурузаның ажаап алыышкынын эң дээре хуусааларда чидириг чокка чорудар.

Кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрүп алыры бистерден хамааржырын билир бис. Ол ажыл хынамчалыг белеткелди негеп турар. Моон ужурунда кукурузаның бедик дүжүдүн алыры дээш демиселди ам, кышкы айларда чорудар бис. Кукуруза олуртур машиналарны, тракторларны, культиваторларны болгаш үнүш чемгерикчилерин амдыгааштан белеткеп, техниканы бүрүн шиңгээдип ап, кышкы үени чурттун мурнакчы кукурузачыларының дуржулгазын өөренирине ажыглап, бүгү чаа болгаш мурнакчы үүлдерни бүдүүлгеге шиңгээдип ап, чеди чылдың үшкү чылында областың колхозтарына болгаш совхозтарына мал ажылын чедиишкиниг хөгжүдүрүнге бодувустуң төлептиг салыышкынывысты киирер бис.

(ОБЛАСТЫҢ КУКУРУЗАЧЫЛАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНГА ХҮЛЭЭП АЛГАН).

Гектардан-на 400 ажыг центнер

ФЕДОРОВКА СӨЮР. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң кукурузачызы, комсомолчу Александр Савельевич Дмитриев 1960 чылда 160 гектар черниң кукурузазының га бүрүзүнден-не 300 центнер ногаан чемни алган. Ол чоокта кукурузачыларның Кызыл хоорайга эрткен ийити область чөвүлел хуралының киржикчизи. 1960 чылда эки түнел көргүскени дээш, ону областың көдээ ажыл-агый эргелели Хүндүлел бижик болгаш өртектиг үүлдер-биле шаннаан.

Кукурузачы Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглели-биле танышкаш, тодаргай хүлээлгени алган.—Социалистиг лагерьниң күчү-шыдалын быжыглаар дээш бүгү-ле күжүмну, билимни бөөр мен. Келир 1961 чылда кукуруза олуртур 217 гектар черивис белен. Ам олче өдек сөөртүлгезин кылып эгелээр бис. Чеди чылдың үшкү чылында кукурузаның ногаан чемин гектар бүрүзүнден не 400 центнер ажырар мен—деп, ол улуг бүзүрел-биле медеглээн.

— Бистиң Өөрүнүң «Торгалыг» колхозунуң кукурузачызы Т. Токтугу кайы хире-дир че, бодунуң участогунуң га бүрүзүнден-не 350 центнер ногаан массаны ажаап алган,—деп областың кукурузачыларының чөвүлел хуралының киржикчизи Оюн Ланзыы (Өвүр) ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары Доңгак Март-оолдан айтыргаш, дыңзыдыр каттыра-дыр.

— Ол-даа кэнчаар, областың бүгү кукурузачыларын эш Е. Казаковаңың баштап турган звенозу ажып кааңканын кайгаардыр мен, агроном кижи дидир, билиг-ле дузалаан-дыр ийин—деп Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозунуң кукурузачызы Анчы Мижит-оол чугаалаарга Ланзыы-даа, Март-оолдаа база ынаар киржи бердилер.

Кукурузачылар болгаш чөвүлел хуралдың өске-даа киржикчилери дуржулгаларын чапсар аразында бечин солчуруп чугулаап турганнар.

Чурукта: хуралдың киржикчилери (солагай талазындан) Д. Март-оол, О. Ланзыы, О.Охемчик, А. Мижит-оол олар чугаалажып турлар.

А. АИР.

Фотозу Г. Сиротиннии.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының Медеглелин чон деткээн

Бызаанчы Василий Свиридович Корявых Сарыг-Септин райүлетпүр комбинадында 7 чыл үзүктел чокка ажылдап келген. Чыл, ай бүрүде бүдүүлге планын ол доллур болгаш ажыр күүседип турар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглелибиле танышкаш, В. Корявых тайбыңның чаагай чоруунга оон-даа артык ажылдаарын хүлээнген.

ЧУРУКТА: В. С. Корявых. Фото С. Феоктистовтуу.

Медеглелди танышкаш

ХӨНДЕЙ-АКСЫ. (Телефон-биле). Эрзин районда «Коммунизмче өрүк» колхозтуң төвүнге партия, совет активтиң хуралы болган. Анаа Коммунистиг болгаш ажылтын партияларның төлөөлекчилериниң Москвага болган чөвүлел хуралының Медеглелин СЭКП Эрзин райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи эш Сактыг-Сюрюң таныштырган.

Делегейниң амгы байдалының база тайбың, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш демиселдиң эң чугула айтыыларын чугаалашкан чөвүлел хуралдың ол төөгүлүг документизин чонга таныштырары-биле колхозтуң фермаларынче, бригадаларынче болгаш ыракты одарларда малчыннарже активчилер үнүпкен.

Москвага болган Чөвүлел хуралдың Медеглелин ажылчы чон улуг түүлдүгүнүп, ону чаңгыс эп-сеткилдиг деткивишаан, делегейге быжыг тайбыңның хөрөөнге боттарының күш-ажылчы улуун киирери дээш чүткүдүг ажылдап турар.

«Коммунизмче өрүк» колхозтуң аңчылары баштайгы үүгүшкүнде безин 65 муң рубльдиг олчазын экелгеннер. Олар база катап аъттанырынга белеткеп, Төрөөн чуртка эмдеа 115 муң рубльдиг «чымчак алдынын» киирерин күүсеп турар. Ол болза делегейге быжыг эп-тайбының хөрөөнге колхозту ажылдарның салыышкыны боозур.

Ниитиниң малын менди болгаш хүр кыштагладыры-биле тодаргай хемчеглерни чорудуп турар. Фермаларда болгаш кыштагларда 2300 тонна силегни сөөртүп чедирген. Ол ыыкаш малды одар солуп көжүрериниң белеткелдиң 13 артык кыштагларын база кыыган.

Амгы үеде колхозтуң шөөр малының ийиги оолдаашкыны эгелей берген. Чижөө, эш Мижиттиң коданындан 71, эш Теребишининиңден 34 хой төрөөн, хураганнары менди болгаш эки доругуп турар. Ажаалда, чемгерилгени шын тургусканындан фермаларда инектиг сүүлүү база багай эвес. Сөөлгү хүннерде төрүттүнген 8 бызаалар база менди.

Ажыл бүгү-ле черде

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунуң фермаларында болгаш бригадаларында таныдылга хуралдары бедик көдүрүүшкүнүүт калбарып турар.

Колхозтуң бригада төвү Дөн-Терек суурга хөй кижи киржикчилиг хурал болган. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Москвага болган чөвүлел хуралының Медеглелин колхоз баштаар чериниң даргазы эш Отур-оол таныштырган. Ол төөгүлүг документини хуралдың киржикчилери кончуг кичөөнгейлиг дыңнап, аңаа сеткилиниң ханызындан каттыжып турарын илереткен. Ол бригада әртель бүдүүлгезинге, школага болгаш культура албан черлеринге келир кыжын оттулар 1240 куубометр, чаа чылдың пудугларынга 750 куубометр ыяшты декабрьда бүрүн белеткээри дээш кызымак ажылдап турар.

Эдер-Куйда хову бригадазының коллективинге таныдылга хуралын колхозта партбюро кежигүнү эш Маадыр эртургерен. Москвага болган ол Чөвүлел хуралдың Медеглелинге улам сорук кирген колхозчулар каш дапкыр күжениишкиниг ажылдаарын хүлээнип турган. Бригада сөөлгү хүннерде 750 куубометр пудуг ыяжын Чаңгыс-Теректе белеткеп доосхаш, ам ону машина оруунче мөөцней сөөртүп турар.

Часкы хову ажылынга белеткелдерни база организастыг чорудуп турар колхозчу механизаторлар 8 тракторларны СТС-те септеп турар. Кызыл-тас болгаш чиңге-тараа үрелиннери хереглелиңден ыракта ажыр урдунган, арбай болгаш сула үрезиннерни чөчелеп турар.

Эөр-Хаваакта сүт-бараан фермазынга парторганизация секретары эш Седип таныдылга кылып турда, аңаа чүве чугаалаан кижи бүрүзү сеткил сатыжын илередип, тодаргай саналдарны бергеннер. Коллектив 11 айларның дургузунда күрүнеге 112 тонна сүттү сатkан. СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир 2 тонна сүттү одарын сланчылар хүлээнген.

Фермада мал чемниң журлавыры хаңдыртынган, чүгле сиген безин 12 тонна ажыг бар. Мал чеми сөөртүлгезинде 2 тракторларлыг звено ажылдап турар.

КУР-нуң партия-чазак төлөөлери Москвадан үнүпкен

МОСКВА. (СЭТА). Найысылалдың Внуково аэродромче барган оруу байырлал шинчи кире берген турган.

Эргим аалчылары—Кыдат Улус Республиканың партия-чазак төлөөлериниң кежигүннерин үдээр дээш чүс-чүс муң москвачылар кудумчуларже болгаш шөлдерже үнүп келгеннер.

Кыдат аалчылар болгаш оларны үдээн совет төлөөлекчилер олургулаан дистинчек хөй машиналар танныл мотоциклчилериң соо-биле Ленин кудумчуга үнүп келген. Кыдат Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң туштарын кадаан баштайгы машинада — партия-чазак төлөөлериниң баштыңы, КУР-нуң даргазы, Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының даргазының оралакчызы Лю Шао-ци болгаш СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советининиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев олар олургулапкан. Москвачылар кудумчуларының ийи талаларындан оларга изиг байырны чедирип турганнар.

Внуково аэровокзалдың бажыңында—эштер Мао Цзэ-дун биле Лю Шао-ци, Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев оларның портреттери.

Кыдат Улус Республиканың болгаш Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң күрүне туктары хатка хиижип турганнар.

Внуково аэровокзалга эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары А. Ф. Засядько, В. Н. Новиков, Д. Ф. Устинов болгаш өскелер-даа чедип келген.

Москваның заводтарының болгаш фабрикаларының, албан черлериниң аэродромга чыглып келген хөй санныг төлөөлекчилери, найысылалдың дээди өөредилге черлериниң өөренип турар кыдат студентилер эш Лю Шао-циге, партия-чазак төлөөлериниң кежигүннериңе чылыы-биле чүректиң ханызындан байырны чедирип турганнар.

Л. И. Брежнев микрофонга чедип келгеш, чүве чугаалаан.

Лю Шао-ци харыы чүве чугаалаан.

Совет удуртулгучулар-биле болган москвачылар-биле чылыг байырлажып чарылгаш, эш Лю Шао-ци болгаш КУР-нуң партия-чазак төлөөлериниң өске-даа кежигүннери самолётче углаш чорупкан.

Чыылганнар, кадыкшыллы болгаш аас-кежиктиг күзевишаан, оларны чаагай сеткил-биле үдээннер.

«ТУ—104» самолёт агаарже чиигби-биле көдүрүп үнгеш, Чөөн чүкче углаш ужудуп чорупкан.

СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүү, ССРЭ-ниң Дээди Советининиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Кыдат Улус Республиканың партия-чазак төлөөлерин Иркутскиге чедир үдеп чорупкан.

Эш Лю Шао-ци биле эш Н. С. Хрущевтуң ужурашканы

Декабрь 7-де СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев Кыдат Улус Республиканың даргазы, Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының даргазының оралакчызы, КУР-нуң ССРЭ-де аалчы болуп чораан партия-чазак төлөөлериниң баштыны эш Лю Шао-ци биле ужурашкан.

Ужуражышкын чылыг, эш хуузунуң байдалынга эрткен.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛДЕРИ

Конгода байдал дугайында

МОСКВА. (СЭТА). НАТО-нуң АКШ-ка баштаткан колониалисчи күрүнелери конго улустуң чаалап алган национал хамаарышпас чоруун узуткан чок кылырының оруунче ажыы-биле кирген дээрзин Конгода сөелгү хүннерниң болуушкуннары көргүзүп турар деп Конгода байдал дугайында Совет чазактың медеглелинде чугаалап турар.

Конгога удур КНО-нуң тугунга шыттынган империалистиг агрессияның күштелгенин премьер-министр Патрис Лумумбаны болгаш республиканың өске-даа удуртукчу ажылдакчыларын тудуп хоругдааны база оларны эттеп-эриидеп турары, чуртка өлүрүкчү чорукту тургусканы херечилеп турар деп медеглелде демдеглээн. Колонизаторлар конго күрүнеңиң удуртукчуларын херек кырында чайладырын, оларның орнунга боттарының саттынакчыларын олуртурун күзеп турар. Олар хереги эрги (бельги) болгаш чаа (америк) колонизаторларның эрге-чагыргазын Конгога катап тургузарынче аппар чыдарлар. Конгонуң парламентизинге болгаш чазаның удур кем-буруулуг ажыл-чорудулганы АКШ-тың Леопольдвильде элчин чери ажыы-биле башкарып турар, колонизаторларның эрге-ажыктарынга таарыштыр дээрбечи үүлгедиглерни чорударынга акша оортан кээп турар деп чүве бүгүдеге билдингир.

Бүгү делегейниң улустары Конгода амгы болуушкуннардан үнелиг түүнелдерни боттарынга кылыр дээрзинге бүзүрелин ССРЭ-ниң чазаа илергейлеп турар. Ол болуушкуннар хамыктың мурнунда колонизаторлар эки-тура-биле чүү-даа бербес, хосталгаже бурунгаар базым бүрүзү тулчуушкун-биле чедип алдынар дээрзинге өөредип турар; КНО-нуң индиринден колонизаторларның берип турар аазаашкыннарынга мелегей өзүбиле чүдүүр, бүзүрээр чорукту Конгода болуушкуннар арыдыр шаан турар.

Бир эвес Африканың болгаш Азияның бүгү күрүнелери, чижөлөөрге, 1956 чылдың күзүнүнде суэц кризизинің хүннеринде социалистиг чурттар-биле кады боттарының илереткени ышкаш ындыг чаңгыс аай болгаш шинтпирлиг чорукту сагып турган чүве болза, Конгога колонизаторларның кем-буруулуг бодалдары черле боттанмайн барып болур турган ийик деп медеглелде демдеглээн.

Ол республикага удур империалистиг агрессияның эң эгезинде-ле Совет чазактың өөлөөн туружунуң шынныын, колонизаторларга хамаарыштыр чашпаачы рольду ойнаан КНО-нуң чингине секретары Хаммаршельдиниң хөделиишкиннеринге ССРЭ-ниң талазындан таварыштырган шинтпирлиг, чайгылыш чок шүгүмчүлелдиң үндезин барымдаалымын болгаш эргежок чугулазын Конгода болуушкунвар бүгү тодазы-биле бадыткап турар-дыр.

Конго Республиканың кырында диргелип келген айыл болза оон-биле кады африка күрүнелериң хамаарышпас чоруунга айыл, Африкада болгаш бүгү делегейде тайбыңның херээнге айыл болур деп медеглелде чугаалап турар. КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң кииргени колониализмни узуткаарының негелделериниң бүрүн барымдаалын Конгода болуушкуннар база катап херечилеп турар. Улустар колониалисчи күчүтеннерге удур шинтпирлиг хемчегларни саат чокка алырын КНО-дан негээр эргелиг.

ССРЭ-ниң чазааның медеглелинде айтып турары болза хамыктың мурнунда: премьер-министр Патрис Лумумбаны болгаш өске-даа удуртукчуларны доп-дораан хостаар база оон-биле кады Конго Республиканың дүрүм өзүгаар чазааның болгаш парламентизинің ажыл-чорудулгазын катап тургузары-биле эргежок чугула бүгү-ле хемчеглерни алыр; Айыл чок чорук Чөөлөлинің шинтпирин өзүгаар олче чоруткан, ам Конгода туруп турар шериглериң күжү-биле Мобутунуң өлүрүкчү дээрбечилериниң боо-чепсээн доп-дораан хураар; ол дээрбечилерни акшаландырып база боочепсек-биле хандырып турарының үндезиннерин истеп көөрү-биле Азияның болгаш Африканың чурттарының төлөөлекчилериниң тускай комиссияны тургузар; бүгү бельги шериг кижилерни болгаш дужуметтерни Конгодан чайладып үндүрер. Конгода байдалдың дугайында айтырыгны Айыл чок чорук Чөөлөлинге болгаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга дүрген чугаалажып көөрүн ССРЭ-ниң чазаа саналдап турар.

Конгонуң улузунуң колонизаторларга удур оон демиселинге бүгү-ле болдунар найыралчы дузаламчыны болгаш деткимчени Совет Эвилели көргүзер деп медеглелде демдеглеп турар. Конгочуларның демисели чедишкинниг доостур, ынчангаш колонизаторлар Конгодан база ол ышкаш колониализмниң дөңгүзүнде амдаа турбушаан турар өске-даа чурттардан үндүр сывыртыр дээрзинге совет улустар бүзүредиг.

КУДР-ниң чазааның чаа саналдарының дугайында

МОСКВА. (СЭТА). Мурнуу болгаш Соңгу Көрейге конфедерацияны тургузарын саналдаан Көрей Улус-Демократтыг Республиканың чаа инициативазынга Совет чазак байыр чедирип турар деп Совет чазактың бо дугайында медеглелинде чугаалап турар. Көрейниң чаңгыс эвин катап тургузарын чедип алырынга КУДР-ниң чазааның чайгылыш чок болгаш кызымаккай күженишкиннериниң дугайын ол инициатива херечилеп турар-дыр.

Көрейни каттыштырар дугайында Совет Эвилелиниң болгаш тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелериң баш удур ап турар бүгү-ле күженишкиннери АКШ-тың болгаш агрессчи блоктар талазы-биле оон өвилелчилериниң шуут удур хөделиишкиннинге таварыжып турар деп медеглелде демдеглээн. Чурттуң мурнуу кезиинде америк эжелел Көрейниң каттыжарынга кол боогдал болуп турар. Көрей девискээрни бодунуң шериглериндеи арыгларын Американың Каттышкан Штаттарының ойталааны, көрей айтырыын тайбыг таарыштырарына дузалаар күзел чок чорук. Мурнуу Көрейге бодунуң шериг базаларын улам ындай быжыглар талазы-биле америк дайынзыраштарның сонсавайн турар бодалдары болгаш массалыг узуткаашкынның боо-чепсээн тайбыңчыдыга дугайында дугуржулгага чөрүштүр олче кирер сөөртүп турар чорук—бо бүгү болза АКШ-тың чазаның агрессчи даштыкы политиктиг угланыышкынының кезээ болур-дур.

Медеглелде айтып турарын өзүгаар алырга, аңгыаңны социал системалыг ийи күрүнелер туруп турар ындыг байдал турда, чурттуң катап каттыжары бир күрүнеңиң күзел-соруун өскезинге шуут дөгөөринің, харын-даа чурттуң бир кезиин өске кезиинге күчүлелбиле каттыштырар дээрзинің орадажыышкыны-биле чедип алдынмас. Мурнуу болгаш Соңгу Көрейде туруп турар политиктиг системаларны база ол чазактарның тускай ажыл-чорудулгазын тур үеде хевээр артырбышаан, Көрейниң девискээринде туруп турар ийи республиканың чазактарының төлөөлекчилериниң дээ-ди национал комитетти тургузарын Көрей Улус-Демократтыг Республика саналдап турар-дыр. Чурттуң ийи кезектериниң аразында бараан солчулгазын, экономиктиг дузаламчыны болгаш кады ажылдажылганы боттандырар сорулга-биле Мурнуу болгаш Соңгу Көрейниң ажыл-хереңчи бөлүктериниң төлөөлекчилериниң экономиктиг комитетти тургузарын баштайгы хемчеглер кылдыр КУДР-ниң чазаа саналдап турар.

Көрейниң ийи кезектериниң чепсектиг күштериниң санын тала бүрүзүнден-не 100 мүң кижиден эвээш эвес деннелге чедир кызырар дугайында КУДР-ниң чазааның саналын боттандырар чорук Көрейге тайбыңны быжыглаарының база Соңгу болгаш Мурнуу чүктүң аразында харылзаларны өй-тавында болдурарының хөрээнге база улуг салыышкын болур ийик дээрзин медеглелде демдеглеп турар. Бир-тээ Каттышкан Нациялар Организациязы көрей айтырыын чоокку үеде чугаалажып көөрүн бодап турар чүве болганда, бо айтырыгны чугаалажып көөрүнге киржир эргени КУДР-ниң төлөөлекчилериниге-даа база ол ышкаш Мурнуу Көрейниң төлөөлекчилериниге-даа КНО тыпсырын, Көрей чартык ортулуктан бүгү даштыкы шериглерни доп-дораан чайладып үндүрерин, ол ышкаш Көрейни кадар болгаш катап каттыштырар талазы-биле комиссия деп адаар чүвени узуткаарын негээр ужурлуг деп Совет чазактың санап турарын медеглелде чугаалап турар, ол комиссия чурттуң катап каттыжарынга үүгле боогдал чедирип турарын дужулга көргүскен.

Совет чазак Көрей Улус-Демократтыг Республиканың чаа саналдарын бодунуң бүрүн деткип турарын медеглеп, делегейде дүшкүүрлүг чорукту чымчадырынга болгаш Ыраккы Чөөн чүкке тайбыңны быжыглаарынга сонуургалдыг бүгү чурттарның чазактары Көрейге чаңгыс аай демократтыг күрүнеңиң тургустунарынче орукту ажыдып турар ол саналдарны болур-чогуурбиле кичээнгейлиг көөр дээрзинге идегелин илергейлеп тур.

Саратов область. Балашов районнуң «Александровский» совхозунуң механизатору коммунист Николай Григорьевич Стифоров өрткен чайын эки ажылдаан. Ол «Беларусь» трактор-биле болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый херекселдери-биле 225 гектар шөлдүң кукурузазын чааскаан тарып өстүрген.

Кукуруза үрезини чаштырар машинага Н. Г. Стифоров чамдык чаартылгаларны кылган: хемчээр удаазынны 1209 метр чедир узаткан, а солагай талазында маркерну—1.040 сантиметр кылган. Ол чорук чаштырыышкынның хуусаазын кызыраарынга болгаш областың кандаашкынныг агаар-бойдузунга дыка таарымчалыг болган. Оон түүнелинде Н. Г. Стифоров кукурузаны 20 хонук дургузунда чаштырып тарыырын 8 хонук чедир кызырган болгаш гектардан-на 610 центнер ногаан массаны алган.

Совхозтуң чаартыкчы-механизатору ам-даа кукуруза дугайында ном чогаалдарны номчуп, чаа мурнакчы аргаларны дилеп, мурнакчыларның дуржулгазын ажыглавышаан, эртемденнер болгаш тускай эртемниглер-биле үргүлчү сүмележип турар.

Чурукта: Н. Г. Стифоров (оң талазында) Саратовтуң көдээ ажыл-агый механизасташкынының Калинин аттыг институдунуң башкызы Б. В. Кононов-биле чугаалажып олур.

Фото Е. Соколовтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Улуг-Хем районнуң СЭКП XX съездизи аттыг колхозунуң хоочун бызаңчызы болгаш шевер чазаныкчызы Түлүш Балган—артельдиң тергиин дээн бызаңчыларының бирээзи. Колхозтуң бүгү тудугларының кастактарын, соңга рамаларын, шкафтарны, сандайларны болгаш оон-даа өскелерни хейну чазап кылган.

Түлүш бо чылдың үүгле күскү айларында безин 18 колхозчу өрегелерге ийи каът чем шкафтарын, оон аңгыда 10 столду. 5 шкафты кылган.

А. ТУМАТ.

* * *

«Тыва тудуг» трезиниң тудуг-монтаж эргелелиниң комплексилиг бригадазы Кызылдың чөвн талазында № 11 школаның тудуун кылып турар. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга уткуштур социалистиг чарышты калбарткан, бригада ноябрь айның бүдүрүлге планын 101 хуу күүсеткен.

Пленумнуң ажыттынар хүнүнге чедир школаның бирги каъдының ханазын салып доозар. Дашчылар О. Кувискаалчы, Менге, бызаңчы Шишкин олар ажыл нормазын ажыр күүседип, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

С. САНДАН.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң тудугжулары 1960 чылда 10 чурттарга башының тудар планныг тургаш 17-ни тудуп, колхозчулар чурттаарынга белен кылдыр доозупкан. Мал кажааларын 2-ниң орнунга 6-ны туткан.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

* * *

Чөөк-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң Даштыг-Тейде сүт-бараан фермазының коллективи багай эвес көргүзүглерлиг болуп турар. Ферма бо чылын 82600 кг сүт саар хүлээлге алгаш, он айлар иштинде 59312 кг сүттү сагган, ол болза инек бүрүзүнге ортумаа-биле 1140 килограмм онаажып турар.

Фермада күш-ажылга кызыман, сүт бүдүрерин улам көвүдедиринге үлегерлиг саанчылар хей. Чижээ, М. Намай бодунга быжыглаттынган сес инектериниң бирээзинден-не 1400 кг сүт саарын хүлээнгеш, он айларда 1415 кг сүттү сагган. Аныяк саанчы О. Чолдактың көргүзүглери база бедик, сүт саарының талазы-биле алган хүлээлгезин ажыр күүседиг.

Ак-Кара-Суг сүт-бараан фермазы социалистиг хүлээлгезин база күүседир четкен. Коллектив он айларда ниитизи-биле 48782 кг сүттү сагган. Фермада М. Минчиңмаа, К. Даня ышкаш мурнанчы саанчылар хей.

Малдың бедик продуктулуг болуру эки ажаалда чемгерилгеден чугула хамааржыр. Даштыг-Тей болгаш Ак-Кара-Суг фермаларының коллективтери мал чемнериниң курлавырын көвүдетпишаан, саалданың көргүзүглерин улам бедидери дээш кызыман ажылдап турар.

Х. АРАКЧАА.

Ажыктыг чаартылга, хожудангай аргалар

Каа-Хем районнуң колхозтарының баштаар черлериниң эгелекчи саналдарын өзүгаар 1959 чылда район колхозтар аразында тудуг организациязын тургускан. Ол организацияның кол сорулгазы—колхозтарга ямзы-бүрү тудуг ажылдары чорудары турган.

План өзүгаар ол организация 1960 чылда колхозтарга ниитизи-биле 3 миллион рубль түүнүг фонд чарыгдаттынар тудуг ажылдарын күүседип бээр турган, а херек кырында 11 айларда ол фондудан 2 миллион рубль шингээдип алдынган. «Коммунизмче орук» колхозка школа-интернаттың өөреникчилер чурттаар бажыңының, столоваязының, колхозтуң чаа конторазының тудугларын дооскаш ажылгалга киирген. «Октябрь 30 чылы» колхозка уруглар яслизиниң тудуун, «Совет Тыва» колхозка столоваяның, эмнелге черинин болгаш хлеб быжырар черинин тудугларын, «Бурунгаар» колхозка хову турлаан, беш чурталга бажыннарын ажыглалга киирген.

Ам-даа чедир кылдынмаан тудуглардан 5 мал кажаалары, 2 школа, 3 чунар бажыннар, 2 клуб болгаш элээн каш чурталга бажыннары бар. Бо хире хөй тудуг объектилериниң чедир кылдынмаанының чыдлагааны тудугга хереглээр кол чугула материалдар чедишпейн турарында. Чижээ, Бояровка болгаш Федоровка суурларда школалар тудуглары үүгле шала кылыр манзылар четпес болганындан үр үе иштинде ара соксаттынган.

Амгы үеде тургустунган чурум өзүгаар тудуг ажылдарын колхозтар аразында тудуг организациязы чорудуп турар, а объектилерни ямзыбүрү тудуг материалдары-биле колхозтар боттары хандырар ужурлуг. Тургустунуп келген байдалдарны анализтеп көөрге, колхозтар тудуг объектилерин материалдар-биле өзүшаанда четчир хемчээлдиг хандырып байн турары илерээн. Ынчангаш моон соңгаар колхозтар аразында тудуг организациязын тудуг материалдары-биле боду хандыртынар кылдыр эде организастаары эргежок чугула болуп келген.

Районнуң колхозтарында тудуг ажылдарының кошкак чоруттунуп турарының чылдагааны үүгле колхозтарның боттарының буруузу деп санап болбас, ону колхозтар аразында тудуг организациязы база үлежир апаар. Үүл дээрге, ол организация тудуг ажылдарын чыдып калган, хожудангай аргалар-биле чорудуп турар, механизмнер болгаш техника-биле кошкак хандыртынган. Ында херек кырында 4—5 хире электридиг хирээлер, чүк сөөртүр 2-ле автомашина, чаңгыс трактор бар. Олар тудуг ажылдарын механизастаарын хандырып шыдавас дээрзи билдингир. Бо чорук колхозтар аразында тудуг организациязын механизастаарынче областың көдээ ажыл-агый эргелели кичээнгей салбайн келгенин көргүзүп болур.

СЭКП Каа-Хем райкому болгаш райкүүском колхозтар аразында тудуг организациязын тургузуп, ажыктыг, чаа эгелээшкинни кылганы өөрүнчүг. Ынчалза-даа оон ажыл-чорудулгазын экижидериниче угланган боттуг хемчеглерни алыры эргежок чугула.

Ч. РЕЗЕДЕНТ.

СЕПТЕЛГЕ ТҮЛҮКТЭЭН

«Барлык» совхозта тракторларын болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези кидин түлүк чоруп турар. Тракторнуң тус-тус кезектерин септээр бригадада Ирбон, С. Кеиден, Х. Алдын-оол, мотор септээр бригадада Т. Муңмар-оол, К. Биче-оол олар кызымаккай ажылдап, хүн бүрү ажыл үлүүн ажыр күүседип турар.

Көдээ ажыл-агый машиналарын септээри-биле үш тускай бригаданы тургускан, СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга уткуштур совхозтуң ажылчыннары техника септелгезинин темпилерин улам дүргедип турар.

Ч. МААДЫР.

ШКОЛА ТЕМАЗЫНГА

БИСТИҢ ПРАКТИКАВЫС

Доора-Хем ортумак школазының 8—9 класстарының өөреникчилери күскү аңныыр практиказын октябрь 20-ден ноябрь 4-ке чедир чоруткан. Эрткен өөредилге чылында баштайгы практикада өөреникчилер аннаарының кандыг-даа арга-мергежилин болгаш аң-дииниң каяа турарын, одарлаар үелериң, черин көрүп, билип алырын билбес турганнар. Оон ужурунда чамдык хүннерде куруг келир, одаандан азар чоруктар тургулаан.

Ынчалза-даа бирги практика өөреникчилерге улуг дузалыг болган деп чүвени айтыры чугула. Өөреникчилер аннаарынга болгаш тайганың кадыг-бергезинге чаңчыгып, өске-даа чүүлдерни билип, көрүп өөренгеннер. Бо күскү аңныыр практиказынга 12 өөреникчилер киришкен. Оларның иштинде эрткен чылын практикага чораан оолдар болгаш уруглар база чорааннар. Уруглар практиканы Арты-Сыны, Чөди-Шерештээ, Кара-Даг, Калбак-Пөш деп черлерге 25—30 кг чедир чүктерни чүктеп алган, 200 км ажыг орукту эртип, практиканы эрестии-биле эрттирген.

Бо чылын тайганың агаар бойдузу берге: хар 60—70 см чедир кылын, аннаарынга таарымчалыг байдал чок, аң-дииң эвээшдаа болза кызымаккайы-биле аннап чоруп турганнар. Олар эртен 5 шактар турган 6 шакка чедир чемненип, белеткенип алгаш, чорупкаы, кежээ 5—6 шактар үезинде одагга чедип келир турганнар. Чамдыкта ырак барганда оон-даа орай дүне келир. Ынчалзажок кежээки чем чигеп соонда улуг одаан салгаш боттарының тыпкан олчазын союп ажаап, бир чамдыктары идик-хевин курга-дып, өскелери холазын октап, боозун аштап олурда көөргө өзүлүг эрес анчыларның оюр-хевири көстүп келир.

Ол бүгү ажылын дооскаш, уруглар одагны дескиндир олурун алгаш, ниити ырларны орус, тыва дылдар кырынга ырлажып олурда ырак тайгаларже дүннүң карангызын өттүр чаңгыланып барып-барын чидип турар. Харын-даа сактырга ол чоок-кавыда бүгү-ле бойдус таалап дыннап турган ышкаш.

Бистиң орук баштакчывыс дуржулгалыг ачы Бараан өзүп келге-ле аннап, дииңнеп, тайганың кадыг-бергезинге дадыкан болгаш уругларга аннаарының аргаларын, аңның одарлаар үелерин, каяа чоруурун, черни канчаар тып билип алырын база бургег, аяс, шуурганныг хүннерде канчаар аңназа өкил деп чүвени өөреникчилерге тайылбырлап берип, харын-даа уруглларны боду эдертип алгаш аңнап чоруптар.

Өөреникчилер аннаарының нарын аргаларын, ажыктыг аңнарның кежин эки шынарлыг ажаап белеткээрин, ок-чемзекти шын, айыыл чок ажаап ап чоруурун, одагны кандыг черге канчаар кылып алырын, чаа черлерни дүрген аспас кылдыр тып билирин, идик-хепти канчаар кургадырын, чемни эвээш үе-шакта белеткеп кылырын болгаш өске-даа чүүлдерни херек кырында кылып, өөренип алганнар.

Районнуң девискээринге бо чылын дииң эвээш, хар улуг чагган, соок эрте дүшкен-даа болза эрткен чылгызындан куду эвес түүнелди чедип алган. Өөреникчилер 92 дииңни, 156 күшкүлду болгаш өске-даа аңнарны өлүргеннер. Олар районнуң хереглекчилер ниитилелиниң белеткел черинге 600 ажыг рубльдиң өлүүн дужааган.

Практикалаар өөреникчилерниң материалдыг хандырылгазын чогуур негелдезинге чедир белеткээр талазы-биле четпестерлиг болган. Оон тодаргай барымдаазын маңаа көргүзүп, өөреникчилерниң идик-хеви чиик эвес, идиктери эмин эртир улуг, аар, чамдыктары эрги, оон ужурунда орлур, өөр. Өөреникчилерниң чиринге 52 кг боорзакты дус, сода, чигир холувайн, аваа үске чедир безин быжырбайн кылыр аргаа. Ол чорукта боорзактың барык 40 хуузун өөреникчилер черге каттан. Өөреникчилерниң чеминге хереглээр 10 кг эштти, эт чок дээш бербээн. Херек кырында хынап көөрге үк эштти өөреникчилер алган деп акт тургускан турган. Өөреникчилерниң ап чораан чеминиң ортаа кезии черге калган. Аннап кылаштаар чадаг кижилерге шынарлыг чем эвээш болган. Бо үстүнде чүүлдерни харылап белеткээр кижилер повар Мозгалевская, склад эргелекчизи Фомина оларның болгаш школаның дирекция черинің четпези болур.

Тожуга өөреникчилерниң аңныыр практиказын чылдың-на эрттирер апаар. Оларның практика эрттирер кылдыр быжыглаан черлеринге бичии бажыңчыгаштарны ийикпе, чадырларны тудуп тургузары болгаш уруглларга черге ап чоруурунга таарымчалыг чылыг идик-хепти, аъш-чемни баш бурунгаар белеткеп, дараазында чылда үстүнде четпестерни узуткаары — школаның дирекция черинден негеттинип турар.

С. САЯН.

Доора-Хем ортумак школазының башкызы.

МОСКВА ЧЕТКЕН ТУДУГЖУ

— Москвадан келген кижи бирле солун чүведен чугаалап көрем, Монгуш!— деп, область Совединиң депутады, дашчы Хертек Темир чугаалады.

— Ийе, харын солунун черле чүү дээр ону!— дээш, арай таваар, папиросун ажыткаш, чамдык кижилерге таапкылады.

— Тудугга ажылдап турумда конторада кыйгыртган болду. Ужурун билир эвес, кел дээнде багай чүү боор, конторага дораан-на чедип келдим.

— Че, Монгуш, үшкү кварталдың түүнелинде тудуг көргүзүглериниң талазы-биле багай эвес болган-дыр бис. Сени Москваже экскурсияладыр деп шинтпирледивис. Сээн-биле кады мурнакчы тудугжуларывыс — штукатуржу Елена Анна, тудугжу Леонид Ким база чоруур. Белеткенип алынар, даарта хап орар силер — деп, мындыг. Өөрээнимге ана билинмес-ле апарган мен — дээш, тудугжувус кезек боданғылады.

— Бистиң Төрээн чурттувустуң найысылалы — Москваны барып көргеним черле уттундурбас улуг аас-кежик. Хамыктың мурнунда Ленин — Сталиниң мавзолейинге кирип, улуг Ленинниң маг-бодун караам-биле ылавылап көрдүм. Кремльде эрте-бурунгу төөгү турасказалдарын, бистиң чурттувустуң улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезин мага хандыр көрдүвүс. Хей эт, сүт, дүк бээр малдарыда, ямзы-бүрү нарын машина техниканы-даа оон көрдүм. Улус-демократтыг чурттарның делгелгелерин база-ла көргүлеливис. Тывадан тудугжулар болгаш орук тудуунуң мурнакчылары 12 кижи чордувус. Оларның аразында Шагаан-Арыгдан эш Байкалов, Чадаанадан эш Серин-оол, Дугаржан болгаш өске-даа эштер бар. Москваның магалыг чаагай улуг тудугларын база-ла соңуургадывыс. Лифт-биле 32 каът эң улуг бажыңның үстүү кадынче үнүп көрдүвүс. Черниң ханызында метрогадаа чоруп турдувус — деп, өзүлүг соңуургаанын илередип, өөстерни төө каап-ла турган.

— Москвада тудуг талазы-биле кол-ла чүве үүгле оон даштын каастап, хей каът-каът кылдыр тургузуп каарында эвес чүве-дир-он, эштер. Оон иштин онза таарымчалыг дериринде-дир. Чоннуң хүн бүрү негелдезинге дүүштүр чамдык улуг-улуг бажыннарның адаккы каъттарында садыг, столовая, аптека болгаш почта, телеграф дээн ышкаш черле үүү чок дээр! Бистиң областың тудугларына ажылдап болур чаа-чаа аргаларны өөренип алдым— деп, ол чоргаар чугаалады.

Кызыл хоорайның тудуун болгаш чаагайжыдылгазын улам дүргедедир, тудуг материалдарын чеп ажылдаарының чугулазын мурнакчы тудугжу бодунуң чугаазынга демдеглеп турган:

— Москвада тудугларны шуктуп каан бетон, даш, азы туйбу, хептеп каан саман-биле кылып турардыр. Ыяш тудугларга бодаарга даш, хептеп каан бетон, туйбу тудугларны колдады чорудары кедилиг деп бодаар мен. Тудуг материалдары бисте чамдыкта чедишпейн баар болгай. Ол чорук ажылдың темпизин дүргедедиринге шаптыктыг. Тывага цемент заводун тудуп болурунуң базазы бар, ону өөренип көргеш, партия обкому, облкүүском үстүү органнарның мурнунга

кончуг шын. «Тыва даг дүүү» комбинадынга шифер бүдүрүлгези турар болгай. Тудугга хереглээр кадаг болгаш өскедаа ол чижектиг хереглелдер болганчок-ла үстү бөөр-дир, ону маңаа бүдүрер дугайында айтырыгны өөренип көөрү чугула—деп, ханы күзелин тудугжу илередип.

— Чамдык кижилер Москвага чораан безин чугаалаар чүве тыппас боор чүве болгай. Монгуш дээрге көргенин ылап-ла төдаргай чугаалап турар-дыр. Шындыр—деп, Хертек Темир тудугжунуң чугаазын дедип шагды.

Монгуш Картына бодунуң тудуг бригадазының ажылдап турар байдалын чугаалаан. Ол Москваже чоруурда оон өөрү механизация школазының гаражының тудуунуң ханазын салып туруп калган. Ол тудуг ам дооступ турар. Тудугну дүрген доозарынга О. Март-оол, К. Свенцов оларның болгаш өске-даа эштериниң эки ажылдап келгенин Монгуш база онзалап демдеглээн.

Тудугжу Монгуш Картынаның өгбүле амыдыралы-биле база таныжып көрдүм. Оон бажыңынга кире бээрге корум-чурумнуг, ажылчын кижиниң чаагай амыдыралын херечилеп турар. Бажың иштиниң эт-херекселдерин ол боду чазап алган. Оон бажыңының ханазынче көре бээрге, СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң Хүндүлел бижиктерин чыскаай азып каан. Бодунуң организациязы чыл бүрүде ону өртектиг чүүлдер-биле шаңнап турганын чугаа аразында база билип алдым.

Даң адарга, хүн үнергеле Алаштың кадыр-каскак дагларынга аалдарның каш өшкүлерин кадарып, түрецги байдалга чурттап чораан Монгуш Картына ам областың мурнакчы тудугжуларының бирээзи апарган. Ол эң баштай 1944 чылда МЧАЭ тудуунга бызаңнап эгелээн. 1950 чылда Монгуш 20 ажыг белүк бызаңчылар-биле кады Кызылдың тудугларынга ажылдап кирген. Бо аразында ол Кызылдың дуржулгалыг тудугжуларының үлегерин өөренип апкан болгаш Кызылга тудугжу болуп турумчуп ажылдаарын шинтпирлеп алган. Монгуш Картына башкы институдунуң, көдээ ажыл-агый техникумунуң, № 7 школаның, колбаса фабриказының, төп аптеканың, «Найырал» болгаш Ленин кудумчуларда хей аад ишти чурттаар ийи-ийи каът бажыңнарның тудугларынга киришкен.

Монгуш Картынаның үш оглу комсомолчулар, ниитиниң күш-ажылынга идепкейлиг киржип турар. Улуг оглу Бадан-оол «Барлык» совхозтуң тудуунда бызаңнап турар. Ортун оглу Айлаң-оол база бызаңчы, ол ам шериг албанында. Ынчаарга бичези Арган-оол 18 харлыг, адазы-биле кады тудугда ажылдап турар — дашчы, штукатуржу, бажын тудар ажылдың аргазын эки шиңгээдип алган.

Тудугжу Монгуш Картына-биле бистиң ужуражып чугаалашканывыс ынчаар доозулган. Тудугжунуң тудуг ажылынга улам-на бедик көргүзүглерлиг болурун аңаа улуу-биле күзээн бис.

М. ОНДАР-ООЛ.

Чурукта: К. С. Монгуш.

Фотозу С. Феоктистовтуу.

АЖЫК ЧАГАА

„Барлык“ совхозтуң директору эш О. С. Тугерге

Аксы-Барлыкта делгем, көрүштүг клуб бар-даа болза совхозтуң ол суурда чурттап турар ажылчыннары болгаш көдээ интеллигенция боттарының хостуг шактарын чалгааранчыг эрттирип турар. Амгы үеде клубта культура-массалыг ажылдар шуут чорбастаан. Ооң кол чылдагааны болза, совхозтуң дирекция чери, ында партия организациязы, профэвилеп комитеди, көдээ Совет клубтуң кышка белеткелинче кичээнгей салып, дуза чедирбээнинде. Кыштың соогу бергедээн, ам клубтуң даштында оттулар ыяш чок. Белеткээн биче ыяжы Шыравылак тайгазында чытпышаан.

Бир эвес ол ыяшты сөөртүп аарыбиле машина чөпшээрээн болзуңарза клуб одаар ыяш талазы-биле бергедээшкиннерге таварышпас ийик. Бо эрткен кыжын одаар ыяш чогундан көрүкчүлер клубка кинону чагы кедип алгаш, кээп көрүп турганын дыннаан болгай силер. Клубта ам база-ла от оттулбастаан. Бир эвес тайгада ыяшты чоокку хүннерде сөөртүп алырынга дуза чедирбес болзуңарза, көрүкчүлер база-ла кинону чагы кедип алгаш көөрү чугаажок. Совхозтуң ол суурда чурттап турар аныяктарында болгаш көдээ интеллигентилерде талантылыг кижилер хөй. Олар бот-тывынгыр уран чаңы бөлгүмүнге киржип, боттарының талантызын чонга көргүзериби-ле белеткел кылыр дээрге клубтуң иштери соок. Ооң иштики дериг-херекседелери «Ленин оруу» колхоз турган үеде садып дерээн түүлдер хевээр, олар ам эргижирээн. Совхоз клубту дериринге кандыг-даа дуза чедирбээн болгай. Клубта ам кашла үрелик сандайлар бар.

Библиотека база-ла одаар ыяш чогундан үргүлүү хаалгыг турар. Клубтуң болгаш библиотеканың эргелекчилери бо эрткен чайын септелге кылып, дериг-херексел садып алары-биле совхозтуң дирекция черинге айтырыг тургузарга, ону чугулаалап көрбээн. Клубтуң болгаш библиотеканың кышка удур септелгези бо чылын кылдынмаан. Совхозтуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының амыдыралынче кандыг-даа кичээнгей салдынмаан. Совхоз директору эш Тугер бодунар болгаш ында партия организациязының секретары эш Өлчей, профэвилел комитединиң даргазы эш Кунзун Аксы-Барлык суурга ында-даа келгеницерде совхозтуң ажылчыннарының кандыг чурттап турарын сонуургавайн турар болгай силер.

Аксы-Барлык суурда ам чунар бажың чок. Суурнуң чурттакчыларының чунар бажың дугайында негелдези улуг деп чүве директор Силерниң бодунарга эки билдингир. Сактып көрүңерем: бо эрткен чазын март айда Аксы-Барлыкка болган коммунистер хуралынга чунар бажыңның кажан болурунуң дугайында айтырыгны Силерге коммунистер салырга, «Май 1-де чунуп эгелээр силер, чунар бажыңның чаа тудуу май бетинде доосту бээр» деп аазаан болгай, Силер. Силериниң ол аазаашкыныңар бүтпээн. Час, чай эрткен, чунар бажың ажыглалга кирбээн. Ооң соонда октябрь байырлалының бетинде ажыглалга киирер деп аазаашкын бердинер. Ооң түүү октябрь байырлалының бетинде доостур хамаан чок, ам шуут ара соксаан. Тудуу та кажан дооступ, ажыглалга кирер чунар бажың чүве?

Электри станциязы база-ла орта ажылдавайн турар. Чамдык хүннерде электри шуут ыыпайн баргылаар таварылгалар хөй. Сайгылгаан кежээ дыка карацчылай бергенде ам хып өгелээр. Суурнуң болгаш совхозтуң ажылчыннарының чурттап турар бажыннарының арыг-шевер, культурлуг байдалы чавыс деталдеде. Совхоз, ажылчыннарны чугай, дозу, олифа, зимазка дээн ышкаш түүлдер-биле хандырбайн турар. Чамдык ажылчыннарның бажыңнарының крышазы, кладовказы, даштыкы херими чок азы үрелик. Суурда ыяш дилер пилорама бар-даа болза ону ажыглавайн турар. Ол пилораманы электри станциязының күжү-биле ажылдадып ажыглалга киирер чүве болза крыша, кладовка, херим кылыр манзаларны хөйү-биле дилдирип болурунуң аргалары бар.

Эш Тугер! Аксы-Барлык суурнуң чурттакчыларының культурлуг амыдыралында бар турар бо четпестерни дарый үзүткап — клубту болгаш библиотеканы чоннуң культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болдурарынга дуза кадып, чунар бажыңны дүрген ажыглалга киирер, чоннуң культурлуг амыдыралының талазы-биле негелдезин экижидер дугайында чогуур дузаны көргүзерин Аксы-Барлыктың чурттакчылары Силерден улуг идегел-биле дилеп тур.

П. ХОМУШКУ, С. ООРЖАК, М. ХЕМЕР-ООЛ, А. ХЕРТЕК.

Аксы-Барлык суурнуң чурттакчылары.

Мурнакчы хойжу

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу эш Дамчай бо кыжын 300 ажыг төрүүр хойларны кадарып турар. Ол бодунуң күжү-биле-ай болгаш хураган кажааларын эки чылыглап, четчир хемчээлдиг өдекти курлап, 5 тонна сигенни кыштагда чедирип алган.

Эш Дамчайның кадарган хойларын эрткен күзүн алтай уксаалыг ношкарларның үрези-биле тарып боозаткан, олар ам удавас оолдап эгелээр. Хойжу чаш хураганнарны онча-менди камгалап алырының белеткелдерин көрүп турар.

К. ДОРЖУ.

РЕДАКЦИЯ ПОЧТАЗЫНДАН

Байдал өскерилбээн

Эрткен чылын Кызылга кышкы спортчу сезонну ажыдарын ийи улаштыр соңгаарлатканын спортчулар ам-даа утпаннар.

Бо чылгы байдал эрткен чылгызындан дээредевээн. Декабрь 4-те коньки маргылдаазы-биле кышкы сезон ажыттынар турган. Ынчалзадаа маргылдаа чүгле 500 метрге болган. Дошту эки белеткевээнинден, база стадионга корум-чурумну тургуспаанындан өске дистанцияларга маргылдаа болбаан. Ипподромга эртер дээн аалак маргылдаазы база болбаан.

«Урожай», «Труд», «Спартак», «Трудовые резервы» ниитилелдериндеп маргылдаага чангыс-даа спортчу киришпээн, а «Динамодан» чүгле 2 кижи киришкенин эң четпес деп демдеглээр херек. Бистиң областың спортчулары ам 1 ай хире болгашла РСФСР-ниң улустарының кышкы спартакиадазының шүүлде маргылдааларына киржир болгай. Ынчангаш четпестерни чайладырының хемчеглерин доп-дораан алыры негеттинип турар.

Чурумчудар

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң далган дээрбезиниң эргелекчизи Балчымзны эрткен чылын өгчёт-соңгулдалыг хуралга хөй-ниитиниң өнчүзүн бодунуң хуузунда эрге-ажыныга чагыртып, туразында ажыглап турар деп колхозчулар шыңгыы шүүмүүлээннер.

Дээрбе эргелекчизи Балчыма эрткен чылын Ак-Туруг суурнуң хуу кижилериниң изий берген куду шынарлыг кызыл-тасты алгаш, ону далганнааш, колхозтуң яслиге хереглээри-биле эккелген чаагай кызыл-тазының далганынга орнап турганын ревизия комиссиязы илереткен. «Моон соңгаар чурум үревес мен» деп ооң аазаашкынын база дилээн барымдаалааш, ону ажылга артырып каан.

Ынчалзажок Балчыма туразында аажылаар чоруун ам-даа үргүлүүлевишаан. Ол дээрбеге «сөңүг» келген кижилериниң тараазын өөлчег чокка тыртырып бергеш, өөлчег-биле келген колхозчуларны айайы-биле манадып турар. Чижээ, өшкү кадарчызы Доржу бо күзүн дээрбеге тараа эккеп кааш, 2 ай 4 хонукта манап чадап кааш, өске дээрбеже аппарган.

Балчыма ажылдап турар черинге үргүлүү эзирик турары дыка хөй. Ооң багай ажылының түүнелинде дээрбе колхозка орулга киирер планны күүсетпейн турар. Ындыг турбуже, Балчыма дээрбени бодунга ажык тыварынга эптиг ажыглап турар. Чижээ, эрткен чылын оглу Эртинебиле чеди хаван оолдарын семиртир азыраап, Кызыл хоорайга базаарлааш, улуг өртекке чедирген.

Дээрбениң ажылын чурумчудары, ооң хуу өнчүзүрек эргелекчизин хай дээри колхоз баштаар черинден негеттинип турар.

К. ТЮЛЮШ.

ХООЧУН ЧОЛААЧЫ

Сандан Даан-оол Соянович Өвүрнүң «Торгалыг» колхозунуң хоочун чолаачызы. Ол бодунга онаашкан ажылдарны эң кызымаккай болгаш ак-сеткилдиг күүседип келген.

Сиген, тараа ажаап алыышкынарының үезинде Д. Сандан эң шудургу ажылдааш, колхозчуларның бедик хүндүткелин чаалап алган.

Амгы үеде ол малчыннарның ыраккы кыштаглаынче мал чемнери сөөртүр ажылды үлегерлиг күүсетпишаан, хүн бүрүде ажыл нормазын 130—150 хуудан кудулатпайн турар.

Эрткен он айларда хоочун чолаачы 960 ажыг күш-хүннерин ажылдап алган болгаш эвээш эвес кывар, чаар материалдарның камналгазын чедип алган.

Даан-оол Соянович район Совединиң депутады. Ол бодунуң депутат хүлээлгезин алдарлыыбиле күүседип турар. Соңгукчуларынга ол сессияларның доктаалдарын, шиитпирлерин таныштырып, ай санында отчёдун кылып келген.

Чурукта: чолаачы Д. Сандан.

Сөзү болгаш фотозу Д. Кызыл-оолдуу.

ЫРЛЫГ ЧАА ШИИ

Областың хөгжүм-шии театрының артистери «Өөнүктериңер силерни мөнгө турлар» деп 3 өөжегелиг, 5 көргүзүүлүг ырлыг шиини (оперетаны) тыва дыл кырынга декабрь 3-те көргүскен. Шиниң авторлары: музыказы В. Белицтин, сөзү А. Граныи, шүлүктери А. Плотникованың. Шилни РСФСР-ниң алдарлыг артизи, театрның режиссёру эш И. Забродин тургускан. Орус дылдан тыва дылче С. Пюрбю очулдурган. Чурукчузу С. Ланзы.

Шиниң кол үүгазы: Ирина Москвага башкы институдунуң даштыкы дылдар факультедин доосканш, көдээге башкылаар томуйлаашкын алган. Ынчалза-даа авазының болгаш даай-авазының сургаалы-биле Ирина Москвадан үнер хөөнү чок, аңаа артыш каарының бүгү-ле оралдажыышкыннарын олар кылып турар. Оларның оралдажыышкыны кандыг-даа дуза болбас. Ирина үгбазы Анфиса-биле көдээде бир школага башкылаарыбиле чоруптар. Колхоз суурунда школага ол ажылдай бээр. Мөзү чок даай-авазы Ирананы багай аажы-чаңче киирерин оралдажып, ону башкы ажылындан үндүргеш, Москваже кады чоруурун оралдажып турар. Ооң даай-авазы амыдыралдан чыдып калган багай аажы-чаңныг. Ирина багай аажы-чанга алзып турза-даа, оон уштунгаш, даай-авазының көгүлгезинге кирбес төлептиг кижи болу бээр болгаш көдээге артыш каар. Шиинде колхозтуң ажыл-ишчи кижилериниң ажыл-амыдыралын, оларның ынакшылын көргүзүп турар.

Шиини көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көрген. Ында театрның танцы бөлүүнүң аныяк артистери солун танцыны теп киржип турар. Театрның артистери өл шиизи-биле Эрзин, Тес-Хем районнарже чорушкан.

Бедик үнелээшкин

РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң база Н. К. Крупская аттыг Улустуң төп чогаадылга бажыңының организацияаны-биле бо чылдың июль, август, сентябрь айларда Москва хоорайга бот-тывынгыр чурукчуларның болгаш чоннуң үрэи шеверлериниң кылган чогаадыкчы ажылдарының делгелгези болуп эрткен. Ол делгелгеге бистиң Тыва автономнуг областан 25 кижиниң 90 ажыг ажылдары кирген. Ында бот-тывынгыр чурукчуларның өөнеп чураан чуруктары, ыяштан, даштан янзы-бүрү түүлдер чазап, чонарларның, чес-холадан сиилип кударларының, алгы-кештен оюп үүлзаларының, уран-шевер дааранакчыларның кылган ажылдары бар.

Тываның бот-тывынгыр чурукчулары болгаш уран-шеверлериниң ол делгелгеге киирген ажылдары улуг үнелээшкинни ап, мактатыргаан. Ол дугайын уран түүл эртемниг, чурукчу эш Супишикова «Чоннуң чогаадыкчы уран түүлү» деп сеткүүлде улуу-биле үнелеп бижээн.

Бот-тывынгыр чурукчуларның чураан чуруктарындан Тываның чурукчузу эш Филипповтуң «Чеди алышкылар», «Ак-көк Енисейниң үнген дөзүнге» деп чуруктары Россия Федерациязының ол делгелгезинге бирги черни өөлөөн. Филиппов РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң дипломнары-биле шаннаткан. Даштан кылган ажылдарның иштинден эш Хунаның даштан чонуп чазаан ажылдары (теве, өшкү, арзылан, көйгун) ол делгелгениң бирги черин өөлеп, бирги чергениң шаңналын чаалап алган. Хуваны РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң дипломнары-биле шаңнаан. Ол ышкаш эштер Тойбу-Хаа, Монгалбин оларның даштан чазаан ажылдары макталга шаңналдарны алган болгаш РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң дипломнары-биле шаңнаткылаан.

Ыяштан чазап кылган бүгү ажылдарның иштинде эш Черзиниң ажылдары (мөгелер, хой) делгелгениң ийиги черин өөлеп, ийиги чергениң шаңналын чаалап алган. Черзини база-ла РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң дипломнары-биле шаннаан. Эш Норбунуң ыяштан чазап кылган ажылдары (хөлшыдыраа, аътар) мактал шаңналга четкен. Норбуну база-ла РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң дипломнары-биле шаннаан.

Уран-шевер эштер Банчла, Севек-Сүрүң, Караай, Терёхина, Юкальчук, Барымзаа, Даржаа, Мижит-Доржу оларның ажылдары база-ла улуг үнелелди ап, РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң дипломнары, Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Тываның уран-шевер чазаныкчылары, сиилбиткчилери боттарының кылган ажылдарынга тыва уран чүүлдүң национал хевирин көргүзүп шыдаан. Бистиң областың бот-тывынгыр чурукчулары болгаш улустуң уран-шеверлери Москва хоорайга болган улуг делгелгеге бир дугаар-ла киришкеш, бо хире улуг чедиишкинниг болганы дыка өөрүнчүг.

Бистиң уран-шеверлеривис болгаш бот-тывынгыр чурукчуларывыс бо чедиишкинге оожургавайн, боттарының чогаадыкчы ажылының уран-мергежилин улам бедидип, чаа-чаа солун ажылдарны кылыр херек. 1961 чылда Москвага эвилелдешкен республикаларның улусчу уран-шеверлериниң болгаш бот-тывынгыр чурукчуларының делгелгези болур. Бо болуп эрткен делгелгениң комиссиязы Москвага болур ол делгелгеге Хуна, Тойбу-Хаа, Монгалбин, Черзи, Норбу, Теге, Мижит-Доржу, Банчла, Филиппов, Юкальчук оларның ажылдарын киириштирерин детизээн. Ынчангаш бо үстүнде алы кирген эштер чаа-чаа солун ажылдарны ол делгелгеге киириштирер дээн амдыгааштан эгелеп ажылдаар херек.

Бистиң уран-шеверлеривистиң ажылында четпестер болза, чоннуң өөрүнгү амыдыралын боттарының ажылдарынга көргүспейн турарында. Бистиң областың ажыл-агыйында чаа улуг чаартылгалар хөй-ле болгай. Ылангыя мурнакчы саанчыларны, хойжуларны, быжаа, паван ажаакчыларын, инек кадарчыларын болгаш күш-ажылдың өске-даа маадырларын боттарының ажылынга көргүзүп, оларны даштан, ыяштан чазап, сиилип кылыр херек. Уран түүлдү амыдырал-биле холбаштырары чурукчуларның болгаш улустуң уран-шеверлериниң чугула сорулгазы деп чүвени эки билир херек.

Уран-шеверлер кандыг-бир ажылды кылыр дээнде областың Улус чогаадылгазының бажыңы-биле сүмележип көөр, оон арга-сүмени, дузаламчыны алыр ужурлуг. Моон соңгаар ам болур делгелгеже чорудар ажылдарны чүгле областың Культура өргелели болгаш Улус чогаадылгазының бажыңын дамчыштыр чорудар. Ынчангаш бо черлер-биле харылзааны быжыг тудар.

Областың Культура өргелели болгаш Улустуң чогаадылга бажыңы 1961 чылда Москвага болур эвилелдешкен республикаларның бот-тывынгыр чурукчуларының болгаш улустуң уран-шеверлериниң делгелгезинге тыва уран-шеверлериниң кылган ажылдарын киириштирер төлөөде, оларның-биле ажылды амдыгааштан эгелеп чорудары чугула негеттинип турар. Уран-шеверлерни Кызылга чыып, оларның-биле тускай семинарны чорудары база күзенчиг.

Чурукчу С. ЛАНЗЫ.

БИСТИҢ САЛЫЫШКЫНЫВЫС

(РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаалы-биле холбаштыр)

«РСФСР-ниң көдээ чонунуң культура хандырылгазының байдалының болгаш ону улам ынай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаалында культура одагларының ажылын үндезини-биле экижидериниң оруктарын тодаргай айытkан. Бистиң районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары ону боттандырар дээш чаалдык хемчеглерни ап турар.

Районда 10 көдээ клубтар, колхозтарның сүт-бараан фермаларында, бүдүрүлге черлериндe 12 кызыл булуннар, кызыл өглер, 11 библиотекалар, 13 кино установкалары, улусчу театр, музыка школазы болгаш автоклуб ажылдап турар. Клубтарның бот-тывынгыр уран түүл бөлгүмнери чонга 273 концерттерни көргүзүп, темалыг болгаш дыштанылга кежээлерин 82 катап организастаан. Литератураның база номчуланың конференцияларын библиотекаларга 23 удаа эртирген. Ажыл-агыйның сезоннуг кампанияларының үезинде автоклубтуң базазынга Культура бажыңының күжү-биле агитбригаданы организастап, массалыг ажылдарны чоруткулаан. Номчуттунган лекцияларның, организастаттынган кежээлерниң, концерттерниң темалары янзы-бүрү болуп турар.

Кино четкилериниң ажылы районда база экижип турар. Кино установкалары чыл планын сеансылар болгаш көрүкчүлер талазы-биле ажыр күүсеткен. 1959 чылда районга орттумаа-биле бир кижи-ле кинону 16 катап көрген болза, бо чылдың он айларында бир кижи кинону 18 катап көрген.

Культура-массалыг ажылды чон ортузунга калбартырынга Сталин аттыг колхозта эш К. Дамдын, «Хорум-Дагда» эш К. Делег-оол, «Искрада» эш Серен-оол эргелекчилээн клубтар, эштер Романюк, Өлчей эргелекчилээн библиотекалар, кинотеатр (директору эш Сухомлинов), «Искра» колхозта кино установказы (механиги эш Скорых) болгаш ооңдаа өскелер эки ажылдап турар. Бо культура одагларының ажылының чедиишкини — хамыктың мурнунда оларның материалдыг базазалары, дериг-херекселлери эки тургустунганы-биле, кандыг-даа үеде ажылдаарынга таарыштыр кылдынганы-биле тайылбырлаттынар.

Чижээ, Сталин аттыг колхозта клубту 1959 чылда туткан болгаш чедир кылдынмаан түүлдер хөй турган. Бо чылдың чайынында ооң иштин штукатурлаан, будаан, диваннарын четчелеп, херимнеп чаагайжыткан, болур чогууру-биле каастап шимээн, одалга түүлү четче хандыртынган. Клуб ай санында чорудар ажылының планын чогаатkаш, көдээ Советке, парторганизацияга бадыларкаш, клуб чөвүлелиниң кежигүннери хуваалда аайы-биле ажылдап турар. Бот-тывынгыр уран түүл бөлгүмнериниң ажылынга колхозчу аныяктар, көдээ интеллигенция киржип, концерттерни, шиилерни ажылышчилерге көргүзүп, кежээлерни организастап турар. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Ревнюк) клуб ажылынга практиктиг дузаны үргүлүү чедирип келген. Чүгле ооң кааскалга-шимелдезинге чарыгдаары-биле колхозтан 25 муң рубльди берген.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер хөй. Чамдык көдээ Советтер, партия өге организациялары клубтарның, библиотекаларның, кино установкаларының ажылын экижидеринче эвээш кичээнгей салып, холга албайн турар. Шеми көдээ Советтиң даргазы эш Сечикпаа, партия өге организациязының секретары эш Сеңгилдээр, «Большевик» колхозтуң даргазы эш Куулар клубтуң, библиотеканың, кинонуң ажылынга практиктиг дуза чедирбейн турар. Ооң ужурундан ында культура одаглары кышка багай белеткенген. Клуб туттунгаш 20 чыл чедип турар, а амдаа крышалаттынмаан, херимнеттинмээн. Ооң эргелекчизи чылдың-на халажыр. Чүгле бо чылын безин үш өргелекчи солушкан. Клубка уран түүл көргүзүглери болбайн, чүгле кино үндүрери-биле кызыгаарлаттынып турар. Кино механиги эш Кызыл-оол ай санында планын күүсетпейн келген.

«Коммунизмче орук» колхозта ийи-ийи клуб, библиотека, кино установкалары бар. Оларның кышка белеткели багай. Ылангыя Чыраа-Бажында чаа клубтуң тудуу ам-даа доозулбаан. Ол тудугнуң доостурунга ынангаш, эрги клубтуң, библиотеканың септелгезин кылбаан. Ында партия комитеди (секретары эш Конгаржап), Чыргакы көдээ Совет (даргазы эш Бора-Көже) культура одагларының ажылын сегидер дугайында тодаргай хемчег албайн турар. Чыраа-Бажында кино механиги эш Малышев кинону өске кижилерге үндүртүп кааш, боду арагалап, балыктап, хууда ажылын кылып турган чоруктары бар. Ол ышкаш «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарда клубтарның, библиотекаларның ажылында четпестер ам-даа чайлаттынмаан.

Районнуң Культура бажыңының, ында улусчу театрның ажылы экиживаан. Улусчу театр ында-хаая концерт көргүзүп, кино көргүзериби-ле болгаш танцы кежээлери-биле кызыгаарлаттынгаш, кол ажылы — шии тургузып көргүзериниче кирбээн. Чыл дургузунда чаңгыс-ла «Кайда кудумчул, кайда бажыңыл бо?» деп шии тургускаш, ону ийи катап хоорай чурттакчыларынга көргүскен. Колхозтарже үнмээн. Культура бажыңының директору эш Кукарин, улусчу театрның кол режиссеру эш Григорьев ажылды экижидер дугайында оралдажыышкын кылбайн турар. Улусчу театрның бот-тывынгыр артистериниң мергежилин бедидер талазы-биле ажыл чоруттунмастаан. Чамдыкта белеткел кылыр дээш ойнакчылар чыглып келирге, эш Григорьев боду келбес ийикпе, туразы улуг, каржы, бодун тогдунар чоруу бар. Ол сөөлгү үеде кол ажылынче ханылап кирбейн, культура килдизиниң чөпшээрели чокка бодунга акша-тывыш сүрүп, дөрт организацияда ажылдап турар.

Он айлар дургузунда библиотекаларның номчукчуларының саны элээн өскен-даа болза, номнуң өреге бүргүүнге чедир тарадылгазы ам-даа четпес. Почта дамчыштыр келген номнарны чогуур өйүнде албайн, дедир чоруттурар чоруктар бар. Чижээ, Чадаана көдээ библиотеказының адрезинге келген 6 шарыглыг номнарны библиотека өргелекчизи эш Кызыл-оол албаанындан ол номнар Кызылче дедир чоруттунган. Чыраа-Бажында, Хорум-Дагда, Баян-Талада, Чадаана сумуда библиотекалар өргелекчилери эштер О. Ичин-Хорлуу, О. Седип, Т. Салчак, С. Кызыл-оол библиотекаларны чогуур үелеринде ажытпас, хаалгыг тургузуп, ажылын экижитпейн турар.

Кадрлар-биле ажыл четпес тургустунганын миннип чугаалаар херек. Чыл эгезинден бээр 33 кижи солушкан. Чүгле Чыргакы көдээ Советте культура-чырыдыышкын албан черлериндеп 9 кижи солушкан. Ооң чыдагааны бир талазында кадрлар шилилгезиниң четпезинде, ийи талазында кадрларның амыдырал-чурттаалгазынга таарымчалыг байдалды көдээ Советтер, парторганизациялар тургуспайн турарында. Бо чылын музыка школазының базазынга тус-тус колхозтардан бирээден эвээш эвес кижини өөредирин культура килдизи организастаан. Ынчалзажок «Октябрь 30 чылы», «Искра», «Большевик», «Коммунизмче орук» колхозтардан дөрт кижи өөренип турар.

Чоокта чаа районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының көдээ Совет даргалары-биле, парторганизация секретарылары-биле каттышкан хуралынга районнуң культура албан черлериниң ажылының дугайын чугаалашкан. Культура одагларының чарыжының түннелинде чедип алган чедиишкиннерни быжыглавышаан, бар четпестерни чайладырының оруктарын хурал айытkан.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын, районнуң мурнунда салдынган сорулгаларны, ылангыя чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседиринче угландырар, ол болза бо улуг чаагай херекке бистиң база салыышкынывыс болур.

И. КОМБУ,

Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң культура килдизиниң өргелекчизи.

МЫНДА ЧЕРНИҢ „ТЫНЫЖЫН“ ДЫҢНАП ТУРАР

Чурттуң он-он сейсмиктиг станциялары бүдүн дүн-хүн иштинде бистиң бөмбүрзээвистиң «тыныжын» күштүг херекселдерниң дузазы-биле хайгаарап турар.

Черниң карты чер болганда дамей эвес. Чер картының адаанда улуг-биче күштүг тектониктиг болуушкуннар барык-ла хүннүң чыгыы болуп турар. Сейсмиктиг станциялар чылда он-он муң чер шимчээшкиннериниң болуп турарын илередип турар. Ол шимчээшкиннериниң чамдыктары дыка үрегденчи күштүг болуп турар.

Чер шимчээшкиннериниң эгезин, болур хүнүн баш удур билип ап, ооң дугайын чурттакчы чонга сагындырып, айыылдыг чоруктан чайлаарының хемчегленинге өөренип алыры эң чугула.

Бо талазы-биле дыка хөй чурттарның эртемденнери ажылдап турар. «Москва» деп сейсмиктиг станцияның эртем ажылдакчылары улуг ажылдарны кылган. Мында чер шимчээшкиннериниң соонда черниң картында өскерлиишкиннерни демдеглеп, алдынган сейсмограммнарны ажылдап кылып турар. «Москва» деп сейсмиктиг станцияның эртем ажылдакчылары Совет Эвилелиниң бүгү сейсмиктиг станциялары-биле доктаамал харылзажып, сейсмиктиг районнарны өөренирингe дузалыг бюллетеньнерни үндүрүп, чаа-чаа херексел-приборларны чогаадып, шенеп турарлар.

ЧУРУКТА: улуг лаборант А. И. Аршинова Алеут ортулуктарның районунга болган чер шимчээшкининиң эгелээн черин тодарадып тур.

Фотозу С. Преображенскийнин. СЭТА-ның фотохрониказы.

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының дугайында даштыкыда бижип турары

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглели даштыкы чурттарның хөй-ниитизиниң болгаш парлалгазының кичээнгейиниң төвүнде турбушаан. Бо документини делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң бузулбас чангыс эвиниң болгаш сырый каттышканының, ооң өзүп турар күжүнүң бүзүрелдиг херечизи кылдыр чер болганда үнелеп көрүп турар.

Кыдаттың ажылчы чоннары коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглелин улуг сонуургал-биле хүлээп алган. Медеглелди бүрүү-биле парлап үндүрген бүгү солуннар чонга чедишпейн барган.

Дыка хөй бүдүрүлгелерге болгаш албан черлеринге, школаларга болгаш шериг кезектеринге Медеглелди чугаалажып көргеш, Шицзиншаньның металлургия комбинадының болгаш Пекиниң станок өдүүнүң заводунуң ажылчыннары, партияның дээди школазының болгаш Пекиниң университединиң студентилери, Кыдат-совет найырал аттыг улусчу коммунаның тараачыннары Медеглелди боттарының изии-биле деткип турарын чаңгыс эп-сеткил-биле илереткен. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының Медеглели тиилелгени чаалап алырынга орукту айтып, бүгү делегейниң ажылчы чоннарын тайбың болгаш социализм дээш демиселче сорук киирип, а ол ышкаш социалистиг лагерьниң база бүгү чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының чаңгыс эвин улам ынай быжыглаар деп, санал берген бүгү кижилер демдеглеп турган.

Кыдаттың «Женьминь Жибао» солунунуң «Тиилелгениң тугу, сырый каттыжыышкының тугу!» деп эгелиг мурнуку чүүлүнге бижээни болза коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралы 1957 чылда болган коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының сөөлүнде делегейниң коммунистиг шимчээшкининде эң чугула болуушкын болган. Бо Чөвүлел хуралдың түңнелдери бүгү делегейниң пролетариадының болгаш улустарының ниити күзелдеринге дүгжүп турар болгаш бүгү делегейге тайбың дээш, национал хосталга дээш, демократтыг хосталга болгаш социализм дээш демиселге бүгү коммунистери база бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг кижилерин мобилизаттаарынга, сорук кииреринге чугула рольду ойнаары чугаа чок деп солун үргүлчүлеп бижип турар.

СЭКП-ниң ниитиге хүлээп көрдүнген ат-алдарын болгаш кол ролюн демдеглевишаан, «Женьминь Жибаонун» бижээни: Империализмге удур демиселче, тайбыны камгалаарынче, бүгү делегейниң депшилгелиг херээн деткиринче угланган ажыл-чорудулгага СЭКП-ниң болгаш совет улустуң эң-не улуг рольдуун Кыдаттың Коммунистиг партиязы бедии-биле үргүлчү үнелеп көрүп турар. Кыдат революцияның херээнге, тургузуушкунун херээнге аажок улуг дузаламчыны көргүскени дээш Совет Эвилелинге Кыдаттың Коммунистиг партиязы бүгү чүректиң ханызындан өөрүп четтирип турар. Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң партияларының база улустарының аразында шылгаттынган улуг найралды улам быжыглаар чорук чүгле кыдат болгаш совет улустарның чээшкининиң дайынчы программанының ниити үндезин эрге-ажыктарынга эвес, харын база бүгү социалистиг лагерьниң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң ниити үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп солун демдеглээн. ККП биле СЭКП-ни, КУР биле ССРЭ-ни чара тыртып шыдапкы дег ындыг күш делегейде чок дээрзин «Женьминь Жибао» бижээн.

Москвага медеглел болза делегейниң бүгү депшилгелиг күштериниң демиселинге болгаш тиилелгезинге, Герман Демократтыг Республикага социализм тургузуушкунун улам калбартырынга, быжыг тайбың дээш демиселге үнелеп четпес ужур-дузалыг амгы үеним шылгарангай документилериниң бирээзи болур деп ындыг бодалдар-биле ГДР-ниң чонунуң янзы-бүрү бөлүктериниң төлээлекчилериниң парлалгага үнген болгаш радио-биле дамчыткан медеглелдери сиңникен.

Сталинштадта металлургия комбинадының социалистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү Антон Шмидльниң чугаалааны: Амгы үеним марксисчи-ленинчи шылгарангай үнелели коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглелинде тодараттынган. Делегейниң социалистиг лагериниң сырый каттышканынга империалистер күш четпес.

Чехословакияның ажылчы чоннары коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының документизин улуг күзел ханыышкыны-биле хүлээп алган. Праганың парлалгазы мурнуку чүүлдерин Чөвүлел хуралга тураскаал болдурган. «Руде право» солун «Бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг документ» деп эгелиг мурнуку чүүлүнге бижээни болза, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының Медеглелиниң төөгүлүг ужур-дузазы чүдел дизе, делегейде болуп турар кол ниитилел чорудулгаларын ында түңнеп байытканында, ол чорудулгаларның улам ынай хөгжүүрүнүң перспективаларын айытканында болур. Мооң-биле кады ол Медеглел болза бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, ооң иштинде бистиң партиявыстың ажылчорудулгазынга тода угланыышкыны берип турар, делегейге аажок улуг ужур-дузалыг дайынчы программа болур.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының Медеглелин улуг төөгүлүг ужур-дузалыг шылгарангай документ, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң дайынчы программазы кылдыр Польшаның ажылчы чоннары үнелеп көрүп турар. Ол Медеглел амгы үеним байдалын бүгү талазы-биле анализтеп көргенинге үндезилээш ажылдап кылдынган болгаш марксизм-ленинизмниң тендиш дивес принциптерине даянган. Польша парлалга Медеглелдің делегейниң ажылчын шимчээшкининиң болгаш бүгү социалистиг күштериниң улуг партиязы деп адаан.

Мексиканың солуннары, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглелиниң дугайында Москвадан келген дыңнадыгларны парлавышаан, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкының тиилелгезин Медеглел илергейлеп турар деп эгелеринге демдеглегилээн. «Новедадес», «Универсаль», «Пренса» солуннар парлаан чүүлдериниң эгелеринге «Коммунистиг делегей кожа-хелбээ догуннаашкынче кыйгырып тур», «Дайынның болуру чайлаш чок эвес», Ол документ «социалистиг лагерьниң чаңгыс эвин илередип турар», «Коммунистиг лагерь тайбыны күзеп турар» деп бижээн.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглели Японияга калбак чүүлдүгзүүшкүнү болдурган. Бо Медеглелди тайылбырлавышаан, «Асахи» солун ону «делегейниң бүгү чурттарының коммунистиг партияларының шимчээшкининиң улам хөгжүүрүнге төөгүлүг салыышкын болур» дээн.

Японияның социалистиг партиязының көскү ажылдакчызы парламентиниң кежигүнү Ситиро Мацумотонуң медеглээни болза, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралы тайбыны быжыглаарының, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкының принциптерин тургузарының херээнге чугула ужур-дузалыг болуп турар. Социалистиг лагерьниң чурттарының чайгылыш чок көдурлүүшкүнүнүң дугайын Чөвүлел хурал херечилеп турар.

Англияның «Таймс» деп буржуаз солуну Медеглелдің допчулалын «Капитализмниң ниити кризизиниң хөгжүлдезинде чаа үеч-ала эгелээн», «Тайбыңче бүгү делегейниң кыйгырыы» деп эгелер-биле парлаан.

Софияның, Варшаваның, Бухарестиниң, Улан-Баторнуң, Пхеньяниың, Ханойнуң, Гавананың, Каирниң болгаш делегейниң өскедаа найысылалдарының солуннары коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Чөвүлел хуралының Медеглелинге улуг кичээнгейни салырын үргүлчүлеп турар.

ГОЛЛАНДИЯ. Лейварден деп шериг-агаар баазазын долгандыр туруп турар көдээ суурларның чурттакчыларының чыскаалы чоокта чаа ол Лейварден хоорайга болган. Ол баазаны узуткаарын негеп турар плакаттарны олар тудуп алгаш чоруп турганнар. Ону бо чурукта көргүскен.

Хабаровск хоорайның ажылчы чоннары Октябрьның 43 чыл оюнда кайгамчыктыг белекти алганнар: В. И. Ленин аттыг стадионда алды муң кижи олурар залдыг Спорт ордузунуң тудуун дооскан. Ол болза чурттуң чөөн чүгүнде эң-не улуг хаалчак спорт дериишкини болур. Маңаа изиг чайын безин конькилеп, хоккей оюннарны болгаш өске-даа спорт маргылдааларын кылып болур.

Чурукта: Хабаровскиниң В. И. Ленин аттыг стадионда Спорттуң чаа ордузунуң бажыңы.

Фото Г. Хреновтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ШЫДЫРААА

ЧЕМПИОНАТТЫҢ БАШТАЙГЫ ЧАРТЫЫ ДООЗУЛГАН

Декабрь 9-та шыдыраанның область чемпионадының сески салыышкыны болган. Ооң-биле маргылдааның баштайгы чартыы доозулган. Бүгү киржикчилер (Хомушку биле Ламаш-оолдан өскелери) ларлыг баалыкты ашкаш, доктаар черже дөвүүнүктеп чорушканнар. Маргылдааның баштайгы чартыының бүгү дургузунда чүгле чаңгыс киржикчи—Н. Шишигин аштырыышкынга таварышпаан. Ол 8 салыгларын 8 санны алган.

Сески салыгда Меннит-оол каразы-биле лидерге удур ойнаш, сицилиан камгалалды шилип алгаш, чемпионнуң ийи оолдарын артыкка апкаш, байдалын өжиктеп. Шишигин аъды-биле элээн нарын маневрлерни кылып чоруткаш, бодунга ажыктыг солчуушкуннарны кылгаш, тергези-биле 8-ки шугумче киргеш, тевезин тергеге соллаш, артык шынарны апкаш, тиилеп алган.

Ламаш-оол Оюнга удур агы-биле ойнаш, туруш талазы-биле дыка артык турган. Бодаарга, элээн каш чидиг коштер салыгны шиитпирлээр хире апарган. Ынчалзажок ак тала оваарымча чогу-биле бир бодазын өлзыпкан. Ынчалза-даа Ламаш-оол дыка үр удурланган. Адак сөөлүнде артык бода Оюнга тиилелгени берген. Ол ышкаш бодазын коргбейн алзыр чорушка Хомушку таварышкаш, Сундуйга уттурган. Куулар Кан-оолга удур артык бодалыг хиреде тенчүү коштаг ойнаш, хайымнашкан. Өске салыгларын Чамырай Саяны, Чюдюк Сатты, Азаичевский Мастраковту, арткен номерге эндет-биле «курутлап келген» деп бижиттинген Ондар Оржакты уткан (ында Оржактың дугайында чугаа чоруп турган).

Маргылдааның бирги чартыы доозулганда тергиндеп турар Шишигинден ангыда өске киржикчилериниң байдалы мынаар: Сундуй, Азаичевский, Оюн—5,5, Чюдюк, Ондар—5, Чамырай, Меннит-оол—4,5, [illegible]лар—4, Мастраков—3,5 саннарлыг. Хомушку биле Ламаш-оол 7 салыгларын 3—3 (оларның аразында бир соңгаарлаткан салыг бар), Сат—2, Саяа биле Кан-оол—1,5, Оржак — 1 саннарлыг.

Херөөкен шыдыраачыларның аразында маргылдааның тергиндекчизи Оржак бир шыырак удурланыкчызы Байкараны уткаш, 7,5 саннарлыг апарган. Бада бир лидер Чат Филимонованы тиилөөш, ам 6 санныг чоруп турар. Байкара Чат биле Оржакка улай-улай уттургулаш, мурнунда-ла алганы 5,5 санынга доктаай берген. Ушакова—3, Филимонова—1,5 санныг. Прасалова (Кыа-Хем) чүгле 0,5 санныг.

С. ТАМБА.

Харыысалгаже

Областың харылзаа эргелелиниң АТК-зының токары Егор Гришунин дүштеки чем чедер дей бергенде олла АТК-ның гараж эргелекчизи Кожемякинге келгеш, дилег кылган:

— Михаил Пантелеевич, чемненип алгаш келийн, «чиих карадан» чөпшээреп көр.

— Аа, Егор Иванович сеи бе, силерден машина харамнаныр чүве кайда боор, 39—74 дугаарлыг «ГАЗ-69-ка» олурупкаш, каккаш келиңер.

Гришунишиң өөрөөни-даа аажок. Гаражка турган машинага олурупкаш, чанынкан. Ол, Тоңмас-Суг чанында хаваクты куду бадып оргаш, тайгыр орукка девидээш, машинаның доктаадыр черин долузу-биле базыпкан. Түңнелинде автомашина Тоңмас-Суг көвүрүүнүң адаанче чуглуп киргеш, үрелген.

Бо ондактың болган чылдагаанын тодарадыры-биле чеде берген автоинспекция черинің ажылдакчылары Гришунинниң орукка чоруур бижик чок болганы, ооң автомашина башкарар эрге чок болганы илереткен. Гришунин чоллачы-даа эвес, токарь кижи болган. Ол, автомашинаны акт өзүгаар хүлээп албаан, машинада өске чоллачы ажылдап турар болган. Гараж эргелекчизи Кожемякин ондак болганын билип кааш, Гришунинниң адынга орукка чоруурунун бижиин чогаадырын орадашкан. Ынчалза-даа ооң шенелдези бүтпейн барган.

Кызылда автотранспорт шимчээшкининиң байдалын СЭКП хоорхомунуң болгаш СЭКП Тыва өбкомунун бюроларынга чугаалажып көргеш, автотранспортка озал-ондак болгаш өске-даа хажыыышкыннар-биле демиселди күштелдирер дугайында тускай доктаалдарны ындыг-ла үр эвесте хүлээп алган. Автоажыл-агый черлериниң удуртукчулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары автомашиналарны гараждардан үндүрерде чоллачының алгаш чоруур бүгү документилерин четчези-биле кылган турарын ында айыткан.

Бо доктаалдарны күүседир талазы-биле харылзаа эргелелиниң АТК-зының удуртур ажылдакчылары чоруур түңнелди ам-даа кылбаан деп үвени үстүнде чижек херечилеп турар. Гараж эргелекчилери автотранспорттуң техниктиг байдалын болгаш ында ажылдап турар кижилерни бүрүү-биле харыылаар.

М. Кожемякин ол талазы-биле бодунуң хүлээлгезин уттуп, харын-даа кара сагыштыг чорукту кылырын шенээн. Мындыг янзылыг таварылгалар катаптавас ужурлуг. Кожемякининиң дугайын харылзаа эргелелиниң АТК-зының хуралынга чугаалашкаш, шыңгыы өөмчегни хүлээдир херек.

Б. БАДЫЛАМА.

Колонизаторларның Конгода үүлгедиинге бүгү делегей шиитпирлии-биле удурланып турар

Саттыныкчылар хөрлеп турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң дыңнатканын өзүгаар алырга, декабрь 6-да саттыныкчы Мобуту тускай парлалга конференциязы кылган, анаа премьер-министр Лумумбаны тудуп хоругдаанының дугайында медеглел кылган. Лумумбаны мобутучу солдаттарның ужур-дүрүм чокка тудуп хоругдаанынга болгаш ону араатанзыг өзү-биле аажылап турарынга делегейниң хөй-ниитизиниң удурланыышкыннарының түңнелинде Мобуту ол парлалга конференциязын бодунуң америк болгаш бельги чагырыкчыларының сүмелээнин өзүгаар чорудар ужурга таварышканын даштыкы агентилелдер демдеглээн.

Лумумбаны болгаш ооң-биле кады туттурган өске-даа конго политиктиг ажылдакчыларны араатанзыг өзү-биле аажылап турарының барымдааларын Мобуту хөрлеп чугаалаан.

Аэропортка Лумумбаны каржызы-биле аажылап турганын көрген корреспондентилерниң айтырыгларынга харыылааш, Мобуту «КНО-нуң төлээлекчилериннге-даа, журналистерге-даа Лумумба-биле ужуражырын чөпшээревес мен» деп кылыктанган.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Лумумбаны канчаар тудуп хоругдаанының дугайында КНО-нуң чиңгине секретарының Конгода тускай төлээлекчизиниң делгереңгей илеткелин болгаш КНО-нуң чиңгине секретарының бо айтырыг талазы-биле Касавубуга чоруткан ийи чагааларының бижимелин КНО-нуң секретариады декабрь 6-да парлап тараткан.

КНО-нуң чиңгине секретарын болгаш КНО-нуң Конгода шериглериниң командылал черин бо талазы-биле харыысалгадан уштур орадажыышкынны ол документилерде кылган болгаш Лумумбаның амы-тынын камгалаары-биле Хаммаршельд кандыг-бир чүве кылып турар деп КНО-да дыка хөй чурттарның төлээлекчилерин оожуктуруп турар.

КНО-нуң шериглери Лумумбаны ооң албан хаар бажыңындан өске черге камгалаар хүлээлгези чок турган деп КНО-нуң чиңгине секретарының тускай төлээлекчизи илеткелинге айыткан.

Лумумбаны тудуп хоругдаан соонда КНО-нуң төлээлекчилери анаа-ла хайгааракчылар апарган. КНО-нуң чиңгине секретарының тускай төлээлекчизиниң илеткелинде айытканы болза: «Лумумбаны тудуп турар үеде ону солдаттар боо-биле соп, кадыг-дошкун өзү-биле эттээн. Ол Нджили аэродромга самолёттан үүнүп келирге, ооң чаактарынга хан карара када берген, а ооң холдарын оргазында хүлүп каан болган деп КНО-нуң хайгааракчылары дыңнатканнар. Ону боо-биле шеригниң чүк машиназынче киир идипкен болгаш сөөрттүп аппарганнар.

Ооң даарта эртенинде, декабрь 3-те, ону Тисвильче дыка күштүг чепсегленген куяктыг машиналар-биле таныылдаткаш аппарган. Лумумба чүк машинаазынга арай боорда барып олурган. Ооң арында эттеп-соп турганындан чаа бөлүглар бар болган.

КНО-нуң Тисвильде шериглериниң дыңнатканы-биле алырга, Лумумбаны кара-бажында араатанзыг өзү-биле аажылап турар болгаш ооң холдары ам-даа хүлүглүг хевээр».

Сөөлгү хүннерде

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнатканын өзүгаар алырга, Конгонуң чөөн можузу бодунуң кызыгаарын хаггаан. Ында эрге-чагырга премьер-министр Патрис Лумумбаның талалакчыларының холунда турары билдингир. Дүрүм өзүгаар чазакты деткип турар шериглер чөөн талакы можуну Леопольдвиль-биле харылзаштырып турар оруктарны хаггаан.

Мобутучулар-биле Касавубунуң бөлүүнүң аразында чугаалажыышкыннар болуп турар. Ооң сорулгазы — «каттышкан чөпшээрежикчи чазакты» тургузары.

Мобутучу офицерлериниң «шериг төлээлери» Каттышкан Штаттарга, Канадага, Великобританияга, Бельгияга, ГФР-ге, Францияга бир ай дургузунда чорааш чеде бээрге, Мобуту оларны тускай уткуп алган.

Лумумбаны хостаар

ПЕКИН. (СЭТА). Конгонуң премьер-министри Лумумбага баштаткан дүрүм өзүгаар чазаан болгаш конго улустуң патриоттуг демиселин кыдат улус шиитпирлии-биле деткип турар деп «Женьминь Жибао» солун бижээн. КНО-ну болгаш конго улустуң дайзыннарын ажыглап алгаш, америк империалистер Конгонуң дүрүм өзүгаар чазаанның баштыңын кадыг-дошкуну-биле кара-туразында аажылаарын Конгонуң улузу, Африканың бүгү-ле улустары болгаш бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг кижилери шуптузу болдурбас деп Синьхуа агентилели дамчыткан.

Премьер-министр Лумумбаны тудуп хоругдаарынга КНО-нуң шериглериниң командылал чери дорт киришкен дээрзи шуут билдингир. Бистер премьер-министр Лумумбаны доп-дораан хостаарын негеп тур бис деп солун түңнелинде бижээн.

Хаммаршельдни шүгүмчүлеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Конго талазы-биле консультативтиг бөлүүнүң чамдык азий болгаш африк кежигүннери чиңгине секретарь Даг Хаммаршельдни шыңгыызы-биле шүгүмчүлеп, Патрис Лумумбаны хостаары-биле ооң чүү-даа кылбаанын айытканнар.

Элээн хөй чурттарның, олар-биле кады Индияның болгаш Нигерияның төлээлекчилери хааглыг хурал үезинде чиңгине секретарьга харыысалга хүлээдирин негеп турган. Премьер-министр Патрис Лумумбаны хостаары-биле хемчеглерни дораан алырын Индия болгаш Нигерия негээн.

КНО-нуң Конго талазы-биле эптештирилге төлээлериниң баштайгы бөлүүн Конгоже доп-дораан чорударының дугайында чиңгине секретарьның саналын консультативтиг бөлүк ойталап кааптанын база дыңнаткан.

Улустарга кыйгырыг

КАИР. (СЭТА). Африка ассоциацияда кирип турар политиктиг партияларның төлээлекчилери Конгода байдал дугайында тускай чөвүлел хурал кылгаш, медеглел үндүрген.

Дилег өзүгаар Конгога чеде берген КНО-нуң чепсектиг күштери дүрүм өзүгаар чазакка дузалаар хамаан чок, өскерликчи идегеттерге болчуп турарын ук медеглелде айыткан.

Медеглелде чугаалааны: бир эвес Лумумбаны хоставаас болгаш ону ужур-дүрүм чокка судтаар болза, Африканың хамаарышпас чурттары «КНО-дан үнеринге» болгаш Конгонуң чаңгыс эвинге удурланып турар чурттар-биле дипломаттыг харылзааларын үзеринге чедир шиитпирлиг хемчеглерни өлыр апаар».

Ук медеглелде колониализмниң бүгү хевирлеринге удур демиселче делегейниң бүгү-ле хосталгага ынакшылдыг улустарын кыйгырган.

«ШЫН»
Солунну
ЧАГЫЛДЫП АП,
НОМЧУҢАР

«ШЫН» СОЛУННУҢ 1961 ЧЫЛДЫҢ ЧАГЫЛДАЗЫ ЧОРУП ТУРАР

«Шын» солунну чагылып алырының өртээ

12 айда 60 рубль.
6 айда 30 рубль.

Чагылганы харылзаанның бүгү конторалары, салбырлары болгаш бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити төлээлери хүлээп алыр.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп киноны көрүүр.

ОБЛАСКА АГААР-БОЙДУСТУҢ БАЙДАЛЫ

Бөгүн области булуттагылап каап турар хүн болур. Чамдык черлерге хар чаар. Кызылга хар шоолуг чагбас. Хат өй-тавында, соңгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температураазы: области—15—20, а Кызылга—17—19 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНО

Бөгүн кинотеатрларга:

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залда): «Амыдыралдың оруу» —9.30, 11.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; биче залда: «Сиидбадтың чедиги аянчоруу»—5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Пахта-Ой»—11.15 шакта; «Аннушка»—1.15, 3.15 шактарда; «Шиитпирлекчи» — 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ара соксаан ыр» — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Мобуту Конгода чүүлдерни чажырып турар

ЛОНДОН. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Касавубунуң төлээлерин индий төлээлериниң хүлээп албайн турганы болгаш Лумумбаның чазаан деткээни дээш Пресс Траст оф индия агентилелдиң корреспондентизи Лаззарусту Конгодан үндүрер деп айтыышкынны Мобуту берген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт кылдыстерининиң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура- амыдырал кылдыстерининиң 37-13, иштики информация кылдызының 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстерининиң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01103. Чагыг № 3127. Культура өргелелиниң типографиязы.